

Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Anlatılarla Mücadele

STÖ VE AKTİVİSTLERİN
DENEYİMLERİ

TOPLUMSAL CİNSİYET KARŞITI ANLATILARLA MÜCADELE: STÖ VE AKTİVİSTLERİN DENEYİMLERİ

ŞUBAT 2024

Proje Koordinatörü ve Editör
Nayuk N. Mayuk

Araştırmacılar/Yazarlar
Sevcan Tiftik - Elif Balcı

Katkıda Bulunanlar
Güley Bor, Nisan Alıcı, Tebessüm Yılmaz

Grafik Tasarım ve Uygulama
Özge Özgüner

Yayımlayan
Demokrasi, Barış ve Alternatif Politikalar Araştırma Derneği
(DEMOS)

Websitesi: demos.org.tr

Twitter: twitter.com/demosarastirma

Instagram: instagram.com/demosarastirma

LinkedIn: linkedin.com/company/demosarastirma

Proje Partnerleri

Bu rapor Global Narrative Hive desteğiyle hazırlanmıştır. İeriğin sorumluluğu tamamıyla Demokrasi, Barış ve Alternatif Politikalar Araştırma Derneği'ne aittir ve Global Narrative Hive'in görüşlerini yansıtmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

Kisaltmalar	4
Biz Kimiz?	5
Teşekkür.....	6
A. GİRİŞ	7
1. Bu Çalışmada Sizi Neler Bekliyor?	9
B. ARAŞTIRMA SERÜVENİ	10
1. Çalışmanın Amacı	12
2. Çalışmanın Yöntemi	14
3. Peşine Düştüğümüz Sorular.....	17
4. Araştırma Evreni ve Örneklem.....	18
C. TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET KARŞITI ANLATILARIN MAYALANMA SÜRECİ	20
D. STÖ VE AKTİVİSTLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET KARŞITI ANLATILARLA MÜCADELESİ	27
1. Anlatı Ne Menem Bir Şey?	28
2. Toplumsal Cinsiyet Anlatılarını Nasıl Kuruyoruz?	32
3. “Dağıl(ma)dık Aşkım!”: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Güçlendirici Anlatılar Neler?.....	37
4. Toplumsal Cinsiyet Karşiti Anlatılar Hayatlarımızı Nasıl Etkiliyor?.....	42
5. Anlatı Bozumu Nasıl Mümkün?.....	48
6. Toplumsal Cinsiyet Karşiti Anlatılarla Mücadele İçin Neler Yapabiliriz?.....	52
a. Diyalog Geliştirmek ve Temas Alanları Yaratmak.....	53
b. Şiddetsiz ve Ayrımcılıktan Uzak Bir Dünyayı Birlikte Kurmak	56
c. Umudu Yeşertmeye ve Mücadeleye Devam Etmek	59
7. İlham Verici Hikayeler	61
E. SON SÖZ	72
Kaynakça	74
EK-1 Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Soruları.....	76

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ADIS	Alternatif ve Destekleyici İletişim Sistemleri
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ÇŞMD	Cinsel şiddetle M¼cadele Derneği
DEMOS	Demokrasi, Barış ve Alternatif Politikalar Araştırma Derneği
DİSA	Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstit¼s¼
GALADER	Ankara G¼kkuřađı Aileleri Derneği
GBH	Global Narrative Hive
KİH	Kadının İnsan Hakları Derneği
LGBTİ+	Lezbiyen, Gey, Biseks¼el, Trans, İnterseks ve Artı
RFSL	The Swedish Federation for Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer and Intersex Rights
SPoD	Sosyal Politika, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Y¼nelim Çalışmaları Derneği
ST¼	Sivil Toplum Örg¼t¼
TJA	Tevgera Jin¼n Azad
Y¼K	Y¼ksek¼ğretim Kurulu

Demokrasi, Barış ve Alternatif Politikalar Araştırma Derneği (DEMOS), 2015 yılında, sosyal bilimler alanında çalışan ve bilgi üretimini ortaklaştırmayı amaçlayan kişiler tarafından Ankara merkezli olarak kuruldu. Kurulduğu günden bu yana geniş anlamıyla barış çalışmaları etrafında araştırmalar yaptı, Türkiye ve dünyadan örnekleri inceledi. Bunları yaparken toplumsal cinsiyet bakış açısını merkeze aldı.

DEMOS, toplumsal barışın tesis edildiği, bütün kimliklerin eşitlik içinde yaşadığı bir toplum hayal eder. Bu doğrultuda araştırmalar, analizler ve çeviriler yapar ve bunları paylaşır. DEMOS hak özneleri, toplumsal barış mücadelesi veren örgütler, aktivistler ve araştırmacılar için ve onlarla birlikte eleştirel ve erişilebilir bilgi üretir. Bu bilgiyi basılı ve dijital yayınlar, podcast'ler, konferanslar, atölyeler, seminerler vb. aracılığıyla paylaşır. DEMOS böylece hak öznelerini ve tabanda toplumsal barış mücadelesi veren örgütleri güncel tartışmalardan, eleştirel yaklaşımlardan ve alandaki uluslararası gelişmelerden haberdar eder, destekler ve öznelerle birlikte güçlenme için çalışır.

İLKELERİMİZ

Toplumsal cinsiyet perspektifi

DEMOS toplumsal cinsiyeti tüm çalışma alanlarını kesen bir temel eksen olarak ele alır ve kadın ve/veya LGBTİ+'ların deneyimlerini görünür kılacak kapsayıcı bir toplumsal cinsiyet perspektifi benimser.

Özne odaklılık

Hak temelli yaklaşımın üzerine inşa ettiğimiz özne odaklılık uyarınca DEMOS bilgi üretiminde de hak öznesini odağa alır, öznelerin çeşitli ve kesişimsel failliklerine alan açar ve hak mücadeleleriyle dayanışır.

Tabandan yukarı bakış

DEMOS, kalıcı barışın ancak tabandan yukarı bir bakış açısı benimsenerek ve toplumsal grupların kendi pratikleri esas alınarak gerçekleştirilebileceğini kabul eder.

TEŞEKKÜR

Öncelikle mülakat davetimizi kabul ederek deneyim ve fikirleriyle araştırmanın zeminini oluşturan görüşmecilerimize çok teşekkür ederiz. Ayrıca kurum ve oluşum temsiliyetiyle araştırmanın parçası olmayı kabul eden sivil toplum kuruluşlarına da destekleri için teşekkürlerimizi sunarız.

Toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılarla mücadele etmek için çıktığımız yolda, birlikte yürüdüğümüz Anlatı Gücü İttifakı bileşenleri Havle Kadın Derneği, Pozitif Dayanışma ve Sosyal Politika, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD)'ne araştırma-ya sundukları katkılar ve yol arkadaşlıkları için teşekkür ederiz.

A GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılar; yalnızca bireylerin kimliklerini ve gündelik hayatını şekillendirmekle kalmıyor, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal algı üzerinde önemli bir etki yaratıyor.

Bu araştırma **Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Anlatılarla Mücadele Projesi** kapsamında toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların çok yönlü dünyasını, bireylerin ve kurumların çalışmaları ve yaşamları üzerindeki derin etkisini inceliyor.

Toplumsal cinsiyet karşıtlığı, çeşitli toplumsal cinsiyet kimliklerinin ve ifadelerinin tanınmasına ve kabul edilmesine karşı çıkma, direnme veya bu çeşitliliği yok sayma anlamına gelir. Toplumsal cinsiyet karşıtlığı olarak ifade edilen terim, özünde toplumsal cinsiyetin bir spektrum olduğunu reddeder ve ikili cinsiyet sistemindeki kategoriler olarak kadın ve erkeklik deneyimlerinin birer yelpaze olduğuna da karşı çıkar. Yani toplumsal cinsiyet karşıtlığı; geleneksel cinsiyet yapısını, ikiliğini ve hiyerarşisini güçlendiren normları korumaya çalışarak toplumsal cinsiyet eşitliğini tehdit olarak algılar.

Toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılar; yalnızca bireylerin kimliklerini ve gündelik hayatını şekillendirmekle kalmıyor, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal algı üzerinde önemli bir etki yaratıyor. Ayrıca bu anlatılar; sivil alanın bizzat kendisini, faaliyetlerini, bu faaliyetlerin hedef kitlesinin çalışmalarına katılımını ve özneleri doğrudan etkiliyor.

DEMOS olarak, daha kapsayıcı ve barışçıl bir toplum ve dünya yaratabilmek için toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesi yürütmenin elzem olduğunu düşünüyoruz. Mücadeleyi büyütebilmek için sorunun derinlerine inerek toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılara meydan okumanın önemine inanıyoruz. Bu çalışma barışçıl bir dünyayı birlikte kurmak için verdiğimiz toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal adalet mücadelesine dair içgörülerini bir araya getirmek için attığımız adımlardan biri. Bu amaç doğrultusunda toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine söz ve bilgi üreten,

Kişisel ve kolektif anlatı ve deneyimlerin, bireylerin kendi anlam dünyaları aracılığıyla nasıl inşa edildiğini ve aktarıldığını ortaya çıkarmanın, bu anlatılar aracılığıyla olumsuz anlatıları alt üst edebileceğine ve onları dönüştürebileceğine inanıyoruz.

farkındalık yaratan ve savunuculuk yapan örgütlenmelerle ortaklık geliştirdik ve bu araştırmayı yürüttük. Araştırma raporunun toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların bizlerde ve çalışma alarımızda yarattığı zararı ve tahribatı görünür kılmasını, mücadeleye katkı sunmasını ve raporun ilerleyen kısımda ele alınan ittifakın genişletilmesi ve sürdürülebilirliği için destekleyici olmasını hedefliyoruz.

2015'ten bu yana Türkiye'de toplumsal cinsiyet alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ve aktivistler üzerinde toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılarının etkilerinin ele alındığı bu araştırmada, karşıt anlatıların 2015'ten günümüze nasıl şekillendiğini, bu anlatıların bireyler ve kurumlar üzerindeki etkilerini inceledik. Kişisel ve kolektif anlatı ve deneyimlerin, bireylerin kendi anlam dünyaları aracılığıyla nasıl inşa edildiğini ve aktarıldığını ortaya çıkarmanın, bu anlatılar aracılığıyla olumsuz anlatıları alt üst edebileceğine ve onları dönüştürebileceğine inanıyoruz. Bu sebeple de "anlatı"nın sözlük tanımlarından yola çıkmak yerine, görüşmecilerin "anlatı"dan ne anladığı ve onu nasıl kullandıklarıyla ilgilendik. Biz bu raporda görüşmecilerin sesine kulak verecek anlatılar aracılığıyla sürdürdükleri mücadeleye odaklanarak olumsuz anlatıların inşa edildiği, sürdürülemediği süreçte; görüşmecilerin kendi varoluş kavgalarını nasıl ve hangi araçlarla sürdürdüklerinden, başa çıkma stratejilerinden ve önleyici tedbirleri örgütlemedeki başarılarından güç aldık. Umuyoruz görüşmecilerin anlatıları ve mücadeleleri siz okurlara da umut ve güç verir.

Bu Çalışmada Sizi Neler Bekliyor?

Çalışmanın ilk kısmında araştırmanın amacı, temel hedefleri, araştırma soruları, araştırma evreni ve örneklemine değineceğiz. Bunun devamında, araştırma sürecinde izlenen yöntemleri ve yolda karşılaştığımız güçlükleri şeffaflık ve samimiyet ilkelerine olan inancımıza dayanarak aktaracağız. Bu kısmı Türkiye’de toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılara karşı verilen mücadelenin tarihsel arka planı takip ediyor olacak. Çalışmanın en önemli ayağını ise görüşmecilerimizin deneyim ve aktarımlarına dayanan **STÖ ve Aktivistlerin Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Anlatılarla Mücadelesi** oluşturacak.

Görüşmecilerin anlatı ve deneyimlerine odaklandığımız bu bölümde; anlatının kendileri için ne anlama geldiğini, kurumlarının, örgütlerinin toplumsal cinsiyet (eşitliği) anlatılarını nasıl şekillendirdiğini, güçlendirici buldukları hikayeleri, olumsuz anlatılardan nasıl etkilendiklerini, mücadele stratejilerini, bu anlatıları nasıl değiştirdiklerini ve nihayet ilham verici buldukları hikayeleri sizler için derledik.

Okumakta olduğunuz raporun sonuç kısmında ise derlediğimiz anlatılardan yola çıkarak görüşmecilerin en çok üzerinde durdukları kavramların, bunların olası sosyal ve politik bağlamlarının ve dayanışmanın güçlendirilerek yeni mücadele alanlarının yaratılması için ne anlama gelebileceği, neler yapılabileceği üzerinde durduk.

B ARAŞTIRMA SERÜVENİ

Anlatı Gücü İttifakı, toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılarla mücadele için birlikte örgütlenmeyi, birbirimizle dayanışmayı ve bu ittifakı genişletmeyi amaçlar.

Araştırma sürecine Temmuz 2023 itibariyle dahil olmamızın ardından projedeki ilk iki ayımızı DEMOS'un da partneri olduğu, **Sosyal Politika, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Araştırmaları Derneği (SPoD)** ev sahipliğinde yürütölen **Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Anlatıları Bozmak İçin Yeni İttifaklar Arayışı** proje partnerleriyle oluşturulan ittifak grubu ve çalışmalarıyla tanışarak ve ilgili alana dair literatür taramasına başlayarak geçirdik. Bu projenin DEMOS dışındaki diğeri iki partneri ise **Havle Kadın Derneği** ve **Pozitif Davanışma**'dır. Bu projeye toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler, bu hareketlerin aktörleri ve bu hareketlerin kurguladığı anlatılar hakkında bilgi toplandı, bu hareketlerin ve anlatıların etkileri üstüne tartışıldı ve bu anlatıları önlemeye dair fikir alışverişinde bulunuldu. Proje sürecindeki bilgi birikimi ve içgörülerin derlendiği bir rapor yazıldı.¹ Bir yıla yayılan çalışmalar sonucunda Anlatı Gücü İttifakı doğdu.

Bu süreçte toplumsal cinsiyet karşıtı harekete yönelik Türkiye'deki sivil toplumun benimseyebileceği mücadele yöntem ve alanlarından biri olarak anlatı çalışmalarının birlikte öğrenilmesi hedeflendi. Anlatı Gücü İttifakı, toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılarla mücadele için birlikte örgütlenmeyi, birbirimizle dayanışmayı ve bu ittifakı genişletmeyi amaçlar. Bunu DEMOS olarak, yürüttüğümüz araştırmayı da içine alacak şekilde anlatı çalışmalarının kullandığı araçlarla Türkiye'deki olumsuz anlatılardan nasıl etkilendiğimizi,

¹ Kapsamlı bilgi için SPoD'un 2023'te yayınladığı "Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Anlatıları Bozmak İçin Yeni İttifaklar Arayışı" raporuna bakabilirsiniz. Bu raporda toplumsal cinsiyet karşıtı zararlı anlatılara ve bu zararlı anlatıların hayatlarımıza nasıl şiddet olarak döndüğünü okuyabilirsiniz. Ayrıca, toplumsal cinsiyet karşıtlığı ile yaratıcı yollarla mücadele etmek amacıyla girdiğimiz ittifak kurma yolculuğuna dair içgörülerini de bu raporda bulabilirsiniz. <https://spod.org.tr/wp-content/uploads/2024/01/Toplumsal-Cinsiyet-Karsiti-Anlatilari-Bozmak-icin-Yeni-Ittifaklar-Arayisi-Raporu-dijital-TURKCE.pdf>

bunu önlemeye yönelik stratejileri ve ileride atılabilecek adımları belirleyebilmek için sivil toplumdaki paydaşlarla bir araya gelip beraber çözüm yürütmemize öncülük edebilecek bir iş birliği olarak deneyimledik. Anlatı Gücü İttifakı bu alandaki dayanışmanın geliştirilmesi için neler yapılabileceğini ortaya koyarken bir yandan da olumsuz anlatılardan etkilenen kişileri ve örgütleri daha iyi anlamak ve özgün anlatılarını çoğaltmak hedefiyle çalışmalarını sürdürmektedir.

Araştırmacılar olarak biz ise DEMOS'un yürüttüğü **Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Anlatılarla Mücadele Projesi** için 30 Temmuz 2023'te araştırma önerimizi proje ekibi ve Anlatı Gücü İttifakı ile paylaşarak bu çalışmalara dahil olduk. Önerimiz doğrultusunda; Türkiye'de 2015'ten bu yana sivil toplumu daraltmaya yönelik politik hamlelerin sivil toplumu ve aktivistleri, yani toplulukları ve bireyleri nasıl etkilediğine odaklanmak için yapılandırılmış sözlü mülakat tekniğiyle derinlemesine görüşmeler yapma planıyla yola koyulduk. Öneri sürecinden sonra literatür taramasını tamamladık ve 25 kişiyle 21 adet derinlemesine görüşme gerçekleştirdik. Burada görüşme ve görüşmeci sayısının farklılık gösterme nedeni, kimi dernek ve oluşumlardan kurumu temsilen birden fazla kişinin görüşmeye katılmasından kaynaklanıyor.

Araştırma sürecimizin 3. ayından (Eylül 2023) itibaren literatür taramasını tamamladıktan sonra kaynakları proje ekibiyle paylaştık. Bu süreçten sonra görüşme sorularını yapılandırdık ve Onam Formunu (EK-1) hazırladık. Bu ay bir yandan da görüşmeci kurum ve aktivistleri belirleyip proje ekibi ile değerlendirme sürecine girdik. Ekim ayında araştırmaya davet edeceğimiz kurum ve kişileri belirledikten sonra Ekim ayının ilk haftasının sonunda araştırma görüşmeleri için e-posta yoluyla davet gönderdik. Araştırma sürecine dahil etmediğimiz 2 pilot görüşme esnasında soru formunun işlediğinden emin olarak Ekim ayının 2. haftasında derinlemesine görüşmelere başladık. Projenin 5. ayı olan Kasım ayının ilk haftasında görüşmeleri tamamladık ve hemen ardından analizle birlikte rapor yazımına geçtik. Şubat 2024'te raporu tamamladık.

1 Çalışmanın Amacı

Bugün Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği odağında mücadele yürüten kişilerin ve kurumların bizzat kendilerine, destekçilerine, dayanışmacılarına, ittifaklarına yönelik; hedef gösterme, şiddete maruz bırakma, haklardan yoksun bırakma, dışlama, damgalama, ayrımcı tutum ve davranışlar sergileme, suçlulaştırma (kriminalize etme), hak ihlalleri, nefret suçu ve söylemine maruz bırakma gibi pek çok tutum, davranış, eylem ve pratik gerçekleştiriliyor. Bunların yanı sıra kişi ve kurumların çalışma alanları, üretimleri, faaliyetleri ve sözleri de hedef gösteriliyor, deneyimleri ve ürettikleri bilgiler geçersiz kılınıyor, çarpıtılıyor ve dezenformasyona maruz bırakılıyor.

Bu araştırma, sivil toplum örgütlerinden ve aktivistlerden oluşan görüşmecilerin anlatılarından hareketle, yalnızca toplumsal cinsiyete dair anlatılarını nasıl oluşturduklarına bakmakla yetinmiyor, onları olumsuz anlatılarla mücadelede nasıl kullandıklarıyla da ilgileniyor. Anlatının bir mücadele aracı ve baş etme stratejilerinin bir parçası olarak kullanıldığında yeni dayanışma imkanlarını mümkün kıldığını, bunun yanı sıra kurumsal ve kişisel deneyimlerini de görünür kıldığını bizlere gösteriyor. İlerleyen satırlarda değinileceği üzere, “anlatıyı” hem araştırma verisi hem de verilerin derlenip analiz edilmesinde bir araç olarak tercih etmemizin en önemli sebeplerinden biri bu.

Bu nedenle bu araştırma, anlatı çalışmalarından faydalanarak sivil toplum örgütlerinden ve aktivistlerden oluşan görüşmecilerin kendi anlatılarını nasıl oluşturduklarını ortaya çıkarmayı, hayatlarımıza şiddet ve ayrımcılık olarak yansıyan zararlı anlatılarla nasıl mücadele ettiklerini ve mücadelelerinde kullandıkları araçları, baş etme stratejilerini, dayanışma imkanlarını, kurumsal ve kişisel deneyimlerini görünür kılmayı hedefliyor.

Bu hedefler doğrultusunda çalışmamızda görüşmecilerin derinlemesine görüşmelerde anlattığı bireysel, örgütsel ve kurumsal kimlik, yolculuk hikayelerinin dinlemeye, bu sayede anlatıların hem hak sahibi özneleri güçlendirme hem de bu anlatıların hayatlarımız üzerindeki etkisini açığa çıkarma niyetiyle bu çalışmayı hazırladık. Son olarak çalışmada toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların etkilerini ortaya çıkararak kapsayıcı, eşitlikçi ve barışçıl bir toplumu inşa etmek ve sürdürmek için nasıl eyleme geçilebileceğini tartıştık.

Görüşmeleri gerçekleştirirken ortaklaştığımız güçlendirici anlatıları duymak, zorlandığımız alanları görmek araştırmacılar olarak görüşmecilerle dayanışma içinde olduğumuzu hissettiren bir noktaydı. Sivil toplumda yer alan kişiler ve kurumların her biri kendilerini ve kurumlarını tanıtırken, kendi anlatılarını nerelerden, nasıl perspektiflerle kurduklarını paylaşıırken dahi anlatının güçlendirici etkisini gözlemleme fırsatımız oldu. Görüşmecilerimizin sık sık “bu bir anlatı sayılır mı bilmiyorum” dediği noktalar olduğunu gördük, araştırmacılar olarak neyin anlatı sınırlarına girip neyin girmeyeceğine dair katı kurallarla hareket etmektense görüşmecilerimizin paylaştıkları hikayeleri dinlemenin yeni yollarını keşfettik.

Araştırmacılar olarak görüşmecilerle birlikte yeni bir alan keşfettiğimizi, henüz Türkçede tam oturtamadığımız anlatı çalışmalarına dair kavramları ve ifadeleri birlikte bulmaya çalıştığımız bir süreç içerisindeydik. Görüşmeleri tamamladıkça raporumuzun amacının iyice şekillendiğini, sivil toplumda yer alan görüşmecilerin belirttikleri ihtiyaçlara hitap edebilmeyi hedefleyen, görüşmecilerle birlikte şekillenen bir rapor haline geldiğini düşünüyoruz. Araştırmacı kimliğimizden öte, sivil toplum içerisinde yer alan feminist lubunyalar olarak “toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılarla mücadele edebilmek için nelere ihtiyaç duyuyoruz?”, “kendi anlatılarımızı oluştururken dayanıştığımız kişilerle anlatılarımızın ortaklaştığı veya ayrıldığı noktalar bize neler söylüyor?” gibi sorular görüşmeler esnasında sıkça akıllarımızın bir köşesinde belirdi. Her ne kadar en başta anlatı çalışmalarına odaklanan bir araştırma yürütmek için yola çıkmış olsak da bu alandaki çalışmalarımızı akademik bir düzlemde sizlere sunmaktan veya yaptığımız görüşmeleri belli bir yöntemsel kalıp içerisinde analiz etmekten geri durduğumuzu söyleyebiliriz. Bunun yerine, verdiğimiz mücadelelerde anlatı çalışmalarından nasıl yararlanabileceğimizi birlikte anlamaya, birbirimizin anlatılarını dinlemeye ve duymaya alan açmak, bir nevi sivil toplum için, yine sivil toplumun kendi içinden çıkmış bir çalışma olmasını hedefliyoruz.

2 Çalışmanın Yöntemi

Bireysel ve toplumsal olarak çevremizle etkileşime geçerken, kendimizi ve yaşadıklarımızı anlamlandırmak için anlatılara sıkça başvururuz. Anlatılar, bizim kimliğimizi şekillendirirken toplumlari, yapıları, kurumları ve tarihi algılama biçimimizi de etkiler.² Aynı zamanda anlatılar günlük hayatta karşılaştığımız olayları, ilişkileri ve deneyimleri anlamlandırmamızı sağlayan birer hikaye sistemidir.³ Anlatıları “olayları anlamlı ve kronolojik şekilde birbirine bağlayan, belirli bir hedef kitleye dünyaya ve/veya insanların dünyayı deneyimleme biçimine dair bir sezgi sunan söylemler bütünü” şeklinde tanımlamak da mümkündür.⁴ Bu nedenle anlatı kavramı çoğunlukla söylem, içerik ve hikaye kavramlarıyla iç içe geçmiş şekilde değerlendirilmektedir. Nitekim görüşmecilere yönelttiğimiz sorularda da çoğu görüşmeci tarafından anlatı, en başta söylem ve kurmaca olarak ele alınmıştır.

Anlatı analizi, genellikle sekans, tutarlılık ve sonuçlanma gibi unsurları ortaya koyarak anlatının bütünlüğünü anlama çabası içerir. Ancak önemli bir nokta da şudur ki, bazı anlatılarda bu unsurlar belirgin bir biçimde ortaya çıkmayabilir. Özellikle normatif söylemlerden ayrılan grupların hikayelerini içeren anlatılarda bu durum daha da belirginleşir. Bu noktada hikaye anlatıcıları kadınlar, lubunyalar, HIV ile yaşayanlar, etnik ve dinsel azınlıklar, göçmenler, diğer bir deyişle madunlar olduğunda hikayeler; genellikle toplumun kabul ettiği normlardan farklılık gösterebilir. Bu durumda hangi seslerin duyulduğunu ve hangi seslerin bastırıldığını belirlemek son derece önemlidir. Anlatıların bazı durumlarda dağınık, parçalı ve beklenmedik bir yapıya sahip olabileceği gerçeği, bizlere farklı bir dinleme tarzı geliştirmemiz gerektiğini gösterir. Özellikle bu parçalanmış anlatıların, genellikle toplumsal normlara uymadığı ve susturulmuş, bastırılmış hikayeleri barındırdığı zamanlarda, onlara odaklanmak ve anlatıları incelemek son derece hayati bir önem taşır.

Araştırmacılar olarak bizler, anlatı analizini bu çalışmanın yekpare yöntemi olarak belirlemektense bu metodoloji biçiminin bizlere sunduğu perspektiflerden de yararlanarak hazırladığımız rapor ile sessizleştirilen hikayeleri duymayı ve duyurma-

² Sara Cobb, Jale Sultanlı, ve Alison Castel, “Collaborating Across Differences to Reduce Authoritarianism: A Literature Review” (Horizons Project & Civic Futures, t.y.).

³ Julia Roig, “Engaging with Narratives for Peace” (Toda Peace Institute, Mayıs 2019), https://toda.org/assets/files/resources/policy-briefs/t-pb-39_julia-roig_engaging-with-narratives-of-peace.pdf

⁴ “Narrative Phenomena: Entanglements and Intra-actions in Narrative Research”, içinde *Discourse and Narrative Methods: Theoretical Departures, Analytical Strategies and Situated Writings*, kitap editörü Mona Livholts ve Maria Tamboukou (1 Oliver’s Yard, 55 City Road London EC1Y 1SP: SAGE Publications Ltd, 2015), <https://doi.org/10.4135/9781473921764>.

yı hedefliyoruz. Özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği açısından, parçalı ve geleneksel normlara uymayan anlatıları dikkate almayı, bu hikayelerin önemini vurgulamayı daha geniş bir anlayışı ve adil bir toplumu teşvik etme açısından oldukça önemli buluyoruz.⁵

Bu araştırmada anlatıların bireysel ve toplumsal hikayelerin yapısallaşmasındaki önemini vurgulama ihtiyacı hissediyoruz. Burada anlatıların sunduğu farklı bakış açıları üzerinde durmamızın yanı sıra bu anlatıların toplumsal değişim ve direniş pratiklerinde nasıl rol oynayabileceğini de incelemeye çalıştık. Çünkü içinde bulunduğumuz coğrafya ve toplumda anlatıların değişim ve dönüşüm sağlama gücü ve potansiyeli oldukça önemlidir. Nitekim çatışma ve şiddetin yoğun olduğu toplumlarda, anlatıların iyileşme ve adil barışın inşasında da büyük bir etki yaratabileceği vurgulanmaktadır.⁶

Değiştirmek istediğimiz anlatıları tekrar etmemeyi bizleri yeniden umutsuzluğa itmek için önemli bir adım olarak görüyoruz. Bu doğrultuda biz de yaptığımız görüşmelerde bu anlatıları derinlemesine incelenmektense baş etme stratejilerimize ve ilham aldığımız hikayelere alan açmak istedik. Bu bağlamda olumsuz ve bizlere zarar veren anlatıları ortaya koymak daha kolayken, bize iyi gelen anlatıları belirlemenin daha zor olabileceği beklenen bir durumdur. Araştırma için yaptığımız görüşmelerde de benzeri bir sonuç ortaya çıkmıştır. Bu durumun sivil toplum içerisinde kendi anlatılarımız üstüne düşünme alışkanlığımızın eksikliğinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir.⁷

Anlatıların hem gücünü hem de güçlendirici etkisini gerçekleştirebilmesi için, toplumun bu anlatıları benimsemesi ve paylaşması gerekir. Bu nedenle bu çalışma, sosyal gruplar arasında dayanışmayı ve iş birliğini arttırarak, anlatıların toplumsal düzeyde daha geniş bir kabul görmesine ve etkisini artırmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu şekilde toplumsal değişim ve iyileşme yolunda anlatıların gücünü arttırmayı hedefleyerek bu araştırmada anlatıların kazandırabileceği benzersiz bakış açılarını ve anlamlandırmaların farkında olarak lubunyalığın, kadınlığın, feministliğin, göçmenliğin, HIV'le yaşamının, inançlı olmanın, barışı savunmanın bir başka deyişle toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılardan etkilenmenin direniş pratiklerinde nasıl bir rol oynayabileceğini keşfetmeye çabaladık.

⁵ "Narratives as Force", içinde *Discourse and Narrative Methods: Theoretical Departures, Analytical Strategies and Situated Writings*, kitap editörü Mona Livholts ve Maria Tamboukou (1 Oliver's Yard, 55 City Road London EC1Y 1SP: SAGE Publications Ltd, 2015), <https://doi.org/10.4135/9781473921764>.

⁶ Roig, "Engaging with Narratives for Peace".

⁷ Rachel Weidinger, "Orienting Together: Mapping Your Narrative Landscape", *Narrative Initiative* (blog), 26 Ekim 2023, <https://narrativeinitiative.org/blog/orienting-together-mapping-your-narrative-landscape>.

Öte yandan anlatıların, daha doğrusu anlatılarımızı paylaşmanın terapötik bir yanı olduğu dışsallaştırma ve yeniden hatırlama gibi kavramlara dayanan “öyküsel terapi” (narrative therapy) ile kanıtlanmıştır. Öyküsel terapi, sosyal, kültürel veya politik bağlamlarda ortaya çıkan sorunlara odaklanır ve insanların deneyimlerini anlatılarla şekillendirdiğini ileri sürer. Belirli kültürel ve toplumsal zorluklar yaşayan insanlar, güçsüzlük veya değersizlik hissi yaratan anlatılara maruz kalabilirler.

Anlatı terapisi, insanlara kimlik ve bağlılık duygusunu teşvik etmeyi ve hikayelerini yeniden yazma fırsatı tanımayı amaçlayan kolektif bir anlatı aracıdır.⁸ Bu yöntem, Hannah Arendt’in hikaye anlatıcılığı sayesinde toplumsallığın yeniden kazanılması ve deneyimin kamusallaştırılması (deprivatisation) argümanlarıyla desteklenmektedir. Bu bağlamda hikayelerimizi anlatmak “yeniden müzakere etmemizi, yeniden hayal etmemizi ve yeniden inşa etmemizi” sağlar.⁹ Özellikle toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların da iddia ettiği gibi, kendi varoluşumuzun bir sorun olduğuna inandırıldığımızda kendi anlatımızı kurabilme şansı bizimle ortak anlatıları da keşfetmemizi, yeniden topluma veya kendi topluluğumuza ait hissedebilmemizi mümkün kılar. Hikayeler mevcut düzeni desteklemektense yeni müzakere alanları oluşturarak farklı etik sorular sormamızı sağlar, bu sayede var olan sosyal düzene karşı yeni bir hayat, tahayyül kurma ihtimalimiz doğmuş olur.¹⁰

⁸ Samantha Lock, “The Tree of Life: A Review of the Collective Narrative Approach”, *Educational Psychology Research and Practice* 2, sy 1 (Mart 2016).

⁹ Michael Jackson, “Preface”, içinde *The politics of storytelling: variations on a theme by Hannah Arendt*, 2. bs (Museum Tusulanum Press, 2013).

¹⁰ Jackson.

3 Peşine Düştüğümüz Sorular

Araştırmayı örmek, görüşme sorularını yapılandırmak ve görüşme çıktılarının analiziyle metni kaleme almak için şu araştırma sorularına cevaplarını aradık:

- **2015'ten bu yana Türkiye'nin siyasi ve toplumsal manzarasında toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılar nasıl gelişim gösteriyor; hangi olaylar, açıklamalar, pratikler, ifadeler bu olumsuz anlatıların ortaya çıkmasına ve yaygınlaşmasına katkıda bulunuyor?**
- **Toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılar, ittifak ortaklarını (sivil toplum kuruluşları ve aktivistler) yani toplumsal cinsiyet alanında birlikte çalışan grupları nasıl etkiliyor?**
- **Sivil toplum örgütü temsilcileri ve aktivistler de dahil olmak üzere görüşmeciler, toplumsal cinsiyete ilişkin kişisel anlatılarını nasıl oluşturuyor? Bu anlatıların oluşumunu etkileyen faktörler neler?**
- **Görüşmeciler kendi etki alanlarında toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıları bozmak ve bunlara meydan okumak için hangi stratejileri kullanıyor? Değişimi nasıl savunuyor, olumsuz anlatılara nasıl meydan okuyor ve kapsayıcılığı nasıl teşvik ediyor?**
- **Görüşmecilerin toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılara maruz bırakılmaları nedeniyle yaşadıkları psikolojik, sosyal, ekonomik ve mesleki etkiler neler? Bu anlatılar bireylerin hayatını, refahını, aktivizmini ve toplumsal cinsiyet alanındaki çalışmalarını nasıl etkiliyor?**
- **Görüşmeciler (özellikle STÖ içerisinde bulunanlar) toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların sürdürülmesine karşı koymak ve toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için ne gibi önleyici tedbirler alıyor? Bu anlatılardan etkilenen grupları güçlendirmek için nasıl çalışıyorlar?**
- **Araştırma bulgularına dayanarak toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların etkilerini önlemek ve Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği teşvik etme gündemini sıcak tutmak için ne gibi öneriler geliştirilebilir?**

Bu soruların araştırmayı şekillendiren ve araştırma çatısını kurmamıza aracılık eden sorular olduğuna ve bunların görüşmecilere yöneltilen sorular olmadığına dikkat çekmek isteriz. Araştırmada kullanılan yapılandırılmış soru formuna raporun sonundaki EK-1 belgesinden ulaşabilirsiniz.

4 Araştırma Evreni ve Örneklem

Bu araştırma Türkiye’de toplumsal cinsiyet alanında faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarını, aktivistleri, toplumsal cinsiyet karşıtı zararlı anlatılardan etkilenen grupları kapsamına alıyor. Bu eksenle LGBTİ+’lara, kadınlara, göçmenlere ve HIV’le yaşayanlara yönelik çalışmalar gerçekleştiren ve toplumsal cinsiyet eşitliği lensiyle toplumsal barışı inşa etmeye çalışan sivil alan oluşumlarından 12 kurumdan 16 temsilciyle ve toplumsal cinsiyet eşitliği için mücadele eden 9 aktivistle görüştük. Toplamda 21 adet derinlemesine görüşmeye 25 kişi katıldı. 60 ila 90 dakika arasında süren derinlemesine görüşmeleri Zoom aracılığıyla çevrimiçi olarak gerçekleştirdik ve 13 Ekim 2023 ile 7 Kasım 2023 tarihleri arasında tamamladık. Bu raporda görüşmecilerimizin tamamı, görüşmeci numaraları ile anonimlikleri korunarak yer almaktadır.

Ankara Gökkuşuğu Aileleri Derneği (GALADER), Barış İçin Kültürel Araştırmalar Derneği (bakad), Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği (CŞMD), Göç Araştırmaları Derneği (GAR), Kadının İnsan Hakları Derneği (KİH), Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (Kaos GL), Merhaba Spektrum, On Ekim Dayanışması, Rosa Kadın Derneği, Tevgera Jinên Azad (TJA), Üniversiteli Kuir Araştırmaları Derneği (Üni-Kuir), Velvele sivil alandan görüşme yaptığımız kurum ve oluşumlardır. Her kurum veya oluşumu temsilen 1 ila 3 kişi görüşmeye katılmıştır.

Görüşmelerimizi şekillendirme sürecinde toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılardan etkilenen grupları belirleyerek bu anlatıların başka hangi anlatılarla paralel ilerlediğini saptadık. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların etkilediği grupları temsil eden kişi ve kurumlarla iletişime geçtik. Görüşmecilerimizin toplumsal cinsiyet eşitliğine dair mücadelesini anlatı aracılığıyla kuran ve karşı anlatıların altını ortaya koyduğu çalışmalarla veya pratikleriyle oyan, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kapsayıcılığına dair söz üreten, eleştiren, eyleyen LGBTİ+ özneler arasından olmasına özen gösterdik. Bu kapsamda sanat, akademi, medya, sivil alan, toplumsal cinsiyet, barış, sakatlık ve göç alanında faaliyet yürüten, var olmaya çalışan, bireysel deneyimleriyle alanları dönüştüren/dönüşme mücadelesi veren aktivistlerle ve kurum, oluşumların temsilci kişileriyle görüştük.

25 görüşmecinin hangi alanlarda veya örgütlenmelerde yer aldığını sorduğumuz ilk sorumuza verdiği yanıtlarda;

görüşmeciler yollarının feminist hareketten, LGBTİ+ hareketinden, insan hakları örgütlerinden geçtiği/geçmekte olduğunu belirtti ve kendilerini feminist veya kuir olarak tanımladı,

görüşmecilerden 14'ü cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini LGBTİ+ olarak bizimle paylaştı,

görüşmecilerin büyük çoğunluğu insan hakları alanında çalıştığından, aktivizm yürüttüğünden veya insan haklarının kendileri için öneminden söz etti,

görüşmecilerin bir kısmı barış, hafıza ve HIV alanında çalışma yürüttüğünü ifade etti.

Son olarak bu araştırmada görüşmeci olarak Anlatı Gücü İttifakı bileşenlerine yer verilmediğini; hem bu araştırmanın yürütüldüğü projenin hem de ittifakın detaylarına vâkıf olan kurumlar olarak DEMOS, Havle Kadın Derneği, Pozitif Dayanışma ve SPoD'un burada hem kurum hem de bireysel görüşmeci olarak yer almadığını belirtmek isteriz.

C TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET KARŞITI ANLATILARIN MAYALANMA SÜRECİ

... sivil toplumun toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılara, ana akım söylemlere sürekli bir karşı söz üretmesi ve reaktif bir konumda kalması sıkça dile getirilen bir durum olarak karşımıza çıkıyor.

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin, otoriterleşme, liberalizm ve sağ popülizm ile birlikte sivil alanı daraltması son zamanlarda birçok ülkeye dair yapılan araştırmalarda karşımıza çıkan bir fenomenken görüşmecilerimizin de ortaya koyduğu üzere, Türkiye'de sivil alanda var olanlar bu durumu uzunca bir süredir hissediyor. Nitekim bu durum, bir zamanlar "direniş" (*resistance*) kavramı çerçevesinde örgütlenen sivil toplumun, şimdilerde "dayanıklılık" (*resilience*) kavramına kayması olarak açıklanıyor.¹¹ Benzer şekilde görüşmelerimizde de sivil toplumun toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılara, ana akım söylemlere sürekli bir karşı söz üretmesi ve reaktif bir konumda kalması sıkça dile getirilen bir durum olarak karşımıza çıkıyor.

Bizi bu sürece getiren tarihsel arka plana bakarak Türkiye'de toplumsal cinsiyet karşıtlığının yapılanma sürecini göz önüne aldığımızda toplumsal cinsiyet karşıtlığının başlarda farklı söylemlerin arkasında dile getirildiğini, bu konuda açık bir karşı hamle yapmaktan çekinildiği görülmektedir. ÜniKuir ve SPoD'un birlikte hazırladığı *Ankara ve İstanbul'daki Devlet Üniversitelerinde LGBTİ+ Hakları Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporu: Mevcut Durum ve LGBTİ+'lara Yönelik Ayrımcılık Çalışmasının "Sunuş"* kısmında üniversiteler bünyesinde toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirme yönünde atılan adımlar şu şekilde özetleniyor:

¹¹ Selin Çağatay vd., "Collective Resilience and Resistance in Hybrid Times: Gender Struggles in Germany, Turkey and Sweden", *Gender, Place & Culture*, 22 Haziran 2023, 1-24, <https://doi.org/10.1080/0966369X.2023.2226362>.

2015'te Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından Türkiye'deki tüm üniversite rektörlüklerine gönderilen Tutum Belgesi aracılığıyla üniversitelerde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalığın artırılması, taciz ve saldırıyla mücadele edilmesi hedefleriyle toplumsal cinsiyet eşitliği derslerinin müfredata eklenmesi, kampüslerde cinsel taciz ve saldırıyı önleme ve kadın sorunları araştırma ve uygulama merkezlerinin açılması gibi çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.¹²

Yukarıdaki YÖK örneğindeki gibi Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) giriş süreci kapsamında feminist hareketin kazanımları sonucu AKP birtakım olumlu yasal değişimler yapmak zorunda kalmış (6284'ün yürürlüğe girmesi, İstanbul Sözleşmesi'nin oluşumuna ön ayak olunması ve imzalanması gibi) olsa da aslında toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıları yaygınlaştırma hedefi AKP'nin siyasi gündeminde her zaman yer almıştır. Öyle ki, dış politikaya yönelik çizilen "cinsiyet eşitliğini destekleyen" imajın iç politikada "aile dostu" politikalar olarak lanse edildiği görülmektedir.¹³ Bu durum, bir dönüm noktası olarak ifade edilen 2013 ve Gezi sonrası süreç ile değişime uğramış, toplumsal cinsiyet karşıtlığı AKP'nin söylemlerine ek olarak politikalarında da daha görünür hale gelmiştir. Özellikle bu dönemde AKP'nin kurduğu anlatılarda feministlere yönelik ayırıştırıcı söylemler dikkat çekmektedir.¹⁴ Bu bağlamda Deniz Kandiyoti, yeni popülizm dalgalarının Türkiye'de kadınlara yönelik yansımalarını inceleyen 2014 yılında kaleme aldığı yazısında, ideolojik anlatıların ötesinde kadınlara yönelik anlatıların AKP'nin makbul vatandaşları ve istenmeyenleri belirlerken kurduğu "biz" ve "onlar" ayırımı nasıl bir rol oynadığını incelemiştir.¹⁵ Bu araştırma için de kritik bir nokta olarak belirlenen 2015 senesi ise toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların yükseldiği ve ortaklaşa bir dil benimsendiği, baskıların kademe kademe artmaya başladığı bir dönemi başlatıyor.¹⁶

Aylime Aslı Demir, bu dönemi "2015, öncelikle Suruç ve Ankara Garı'nda yaşanan büyük terör saldırıları gibi Türkiye genelinde sivil alanın tümünü daraltan, 'sokağı' ve ifade özgürlüğünü yok eden bir 'karanlığa giriş dönemi' idi," şeklinde ifade etmektedir.¹⁷

¹² "Ankara ve İstanbul'daki Devlet Üniversitelerinde LGBTİ+ Hakları Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporu" (ÜniKuir ve SPoD, Ağustos 2022), <https://www.unikuir.org/assets/public/projects/dosyalar/ankara-ve-istanbul-da-ki-devlet-universitelerinde-lgbti-haklari-baglamindatoplumsal-cinsiyet-esitligi-raporu.pdf>.

¹³ Alev Özkazanç, "Gender and Authoritarian Populism in Turkey: The Two Phases of AKP Rule", openDemocracy, 03 Şubat 2020, <https://www.opendemocracy.net/en/rethinking-populism/gender-and-authoritarian-populism-turkey-two-phases-akp-rule/>.

¹⁴ "Erdoğan: Bu Feministler Filan Var ya...", Bianet - Bağımsız İletişim Ağı, 17 Şubat 2015, <https://bianet.org/haber/erdogan-bu-feministler-filan-var-ya-162367>.

¹⁵ Deniz Kandiyoti, "No Laughing Matter: Women and the New Populism in Turkey", openDemocracy, 01 Eylül 2014, <https://www.opendemocracy.net/en/5050/no-laughing-matter-women-and-new-populism-in-turkey>.

¹⁶ Sezin Öney, "LGBTİ+ Aktivizminde Daralan Alanlar | Hafıza Merkezi", 05 Nisan 2021, <https://hakikatadalethafiza.org/lgbti-aktivizminde-daralan-alanlar/>.

¹⁷ Öney.

Benzer şekilde araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde de görüşmecilerin hafızasında 2015'in bir milat olarak yer aldığı anlaşılmaktadır. 2015 öncesi LGBTİ+ hareketlerinde ve feminist hareketlerde örgütlenme fırsatı bulmuş görüşmecilerimizin sıkça 2015 öncesine referansta bulunuyor olması dikkat çeken bir olgudur.

Kaos GL'nin hazırlamış olduğu *2015 Medya İzleme Raporu'nda Yeni Akit, Vahdet, Milli Gazete ve Milat* gibi yayın organlarında LGBTİ+'larla dayanışan belediyelerin, milletvekillerinin inşa edildiği, LGBTİ+'ların "sapkınlıkla" ilişkilendirildiği görülmektedir.¹⁸ Aynı yıl Ramazan ayı nedeniyle Onur Yürüyüşü'nün yasaklandığı İstanbul Valiliğince duyurulmuş, yürüyüş günü boyunca LGBTİ+'lar saldırılara maruz kalmış, ardından yargı tacizi sürdürülmüştür.¹⁹ Paralel olarak bu dönemde seçilmiş belediye başkanlarının yerlerine kayyum atanması süreci başlamıştır. Bu süreçle birlikte kayyumlar belediyeye bağlı Kadın Danışma Merkezleri'ni kapattırıştır. İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu'nun hazırladığı raporda bu süreç, hükümetin toplumsal cinsiyet karşıtı söylemleri politika olarak benimsemeye başladığının bir göstergesi olarak belgelenmiştir.²⁰ Darbe girişimi sonrasında ilan edilen OHAL ile birlikte 2016'nın sonuna kadar 178 medya kuruluşu, 1425 dernek ve 123 vakıf kapatılmış, 2016-2018 yılları arasında ise 6081 akademisyen çalışmakta oldukları kurumdan atılmıştır.²¹ Akademik özerklik ve özgürlüğü kısıtlayıcı uygulamalar ve artan baskıyla toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda yapılan hak savunuculuğu ve bilgi üretimi kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır.²² Dolayısıyla öznelerin toplumsal cinsiyet bağlamında kendi anlatılarını üretebilecekleri kazanılmış alanlar birer birer yitirmeye başlanmıştır.

2016 yılında LGBTİ+ derneklerinin batılı kurum ve devletlerden fon alınması ileri sürülerek günümüzde de artarak devam eden yabancılaştırma anlatılarının temelleri atılmıştır.²³ Bir diğer milat ise 2017 yılında Ankara'daki KuirFest etkinliğinin Valilik ta-

¹⁸ KaosGL, "Kaos GL 2015 Medya İzleme Raporu yayınlandı", Kaos GL - LGBTİ+ Haber Portalı, 26 Ağustos 2016, <https://kaosgl.org/haber/kaos-gl-2015-medya-izleme-raporu-yayinlandi>

¹⁹ Umut Rojda Yıldırım, "2015'ten Günümüze Yasaklarla İstanbul LGBTİ+ Onur Yürüyüşü" (SPoD, 02 Aralık 2022), <https://spod.org.tr/wp-content/uploads/2022/12/2015ten-Gunumuze-Yasaklarla-Istanbul-LGBTI-Onur-Yuruyusu.pdf>

²⁰ "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin hükümlerini yürürlüğe koyan yasal ve diğer tedbirler hakkında Türkiye'nin İlk Raporuna İlişkin Sivil Toplum Örgütlerinin Gölge Raporu", Eylül 2017, https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/06/Istanbul_Soz_TR_Izleme_Pl-atformu_Golge_Rapor2.pdf

²¹ Nur Betül Çelik ve Banu Durdağ, "OHAL Sonrasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mücadelesi ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Akademide ve Sivil Toplumda Sorunlar, Beklentiler, Öneriler" (AĞ-DA, 2021), <https://ag-da.org/wp-content/uploads/2022/08/OHAL-Sonrasinda-Toplumsal-Cinsiyet-Esitlegi-Mucadelesi-ve-Toplumsal-Cinsiyet-Calismalari.pdf>

²² Çelik ve Durdağ.

²³ KaosGL, "Kaos GL 2015 Medya İzleme Raporu yayınlandı". Kaos GL - LGBTİ+ Haber Portalı, 26 Ağustos 2016, <https://kaosgl.org/haber/kaos-gl-2015-medya-izleme-raporu-yayinlandi>

rafından yasaklanması olarak görülmektedir.²⁴ KuirFest yasağı ile birlikte tüm LGBTİ+ etkinliklerinin süresiz olarak yasaklandığı duyurulmuştur.²⁵ Valilik yasağı ilan ederken şu açıklamada bulunmuştur:

*Söz konusu paylaşımlarla halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik edeceği, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın tehlikenin ortaya çıkabileceği; ayrıca kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunmasını tehlikeye düşürebileceği göz önünde bulundurulduğunda yapılmak istenen organizasyona katılacak olan grup ve şahıslara yönelik olarak; birtakım toplumsal duyarlılıklar nedeniyle de bazı kesimler tarafından tepki gösterilebileceği ve provokasyonlara neden olabileceği değerlendirilmektedir.*²⁶

Açıklamayla LGBTİ+ etkinlikleri “genel ahlaka”, “toplum sağlığına”, “kamu güvenliğine” bir tehdit olarak ilan edilmiş, bu anlatı, ardından gelecek birçok açıklama ile devam ettirilmiştir. OHAL ile öne atılan “güvenlik konsepti” yalnızca anlatıda kalmamış 2019’a dek devam edecek olan Ankara yasaklarının²⁷ önünü açmanın yanı sıra fobik saldırılara sağladığı cezasızlık teminatıyla sokakların LGBTİ+’lar için daha da güvensiz hale gelmesine neden olmuştur.²⁸ Bu bağlamda toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıları, farklı grupları hedef alan güvenlikleştirme siyasetinin bir parçası olarak ele almak önemlidir. Güvenikleştirme siyaseti, güvenlikleştirmeci anlatılardan beslenerek toplumsal bir tehdidi yoktan var eder. Bu durumda tehdit, egemen anlatıcının istemediği herhangi bir olgu veya toplumsal grup olabilir. Toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılar da LGBTİ+’ları ve kadınları istedikleri makbul vatandaş kalıbına oturtamadığı şekliyle “toplum ahlakına” bir tehdit olarak işaret ederek nüfusun kalanında bu “tehdide” karşı bir korku oluşturmaya, bu sayede de bir kurtarıcı aramaya teşvik eder.²⁹

²⁴ Gazete Duvar, “Valilik, LGBT Film Festivali’ni yasakladı”, (Gazete Duvar, 16 Kasım 2017), <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2017/11/16/valilik-lgbt-film-festivalini-yasakladi>

²⁵ Duvar.

²⁶ Duvar.

²⁷ “Ankara valiliğinin LGBTİ+ etkinlikleri yasağı kaldırıldı”, euronews, 19 Nisan 2019, <https://tr.euronews.com/2019/04/19/ankara-valiliginin-lgbti-etkinlikleri-yasagi-kaldirildi>

²⁸ Kaos GL, “OHAL’de LGBTİ’ler için sokaklar daha güvensiz!”, Kaos GL - LGBTİ+ Haber Portalı, 21 Temmuz 2017, <https://kaosgl.org/haber/ohalrsquode-lgbtirsquoler-icin-sokaklar-daha-guvensiz>

²⁹ Mertcan Doğan, “Kesişen Anlatılar: Güvenikleştirme ve Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığı” (Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Anlatıları Bozmak için Yeni İttifaklar, İstanbul, 22 Temmuz 2023).

İlerleyen yıllarda da bu anlatılar devam ettirilmiş, haber metinlerinde ve siyasetçilerin söylemlerinde LGBTİ+ varoluşlar “suç”, “günah”, “sapkınlık”, ve “ahlaksızlık” olarak tanımlanmıştır.³⁰ 2019 yılında hükümet eliyle yayılan toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların halkın belli bir kesimi tarafından da yaygınlaştırılmaya başlaması önemli bir dönüm noktası olmuştur.³¹ Yine bu dönem itibarıyla küreseldeki toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılarla kurulan dil birliğinin arttığı görülmektedir.

Bunlarla birlikte YÖK'ün Tutum Belgesi adıyla üniversitelerde yürütülen Yükseköğretim Kurumları Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi'nin durdurulduğu açıklanmış, üniversitelerdeki müfredat, faaliyet ve ilgili birimlerin adlarından toplumsal cinsiyet sözcüğünün çıkarılması yönündeki ilk adım atılmıştır. Bu hamleyle birlikte akademide LGBTİ+lara yönelik nefret ve şiddet boyutlanmıştır.³²

2019'un 8 Mart'ı öncesi “Türkiye Aile Meclisleri” isimli bir grup 8 Mart'ta farklı şehirlerdeki camilerde “basın açıklaması ve dua” çağrısında bulundu.³³ Çağrıda; İstanbul Sözleşmesi'nin iptali, 6284'ün kaldırılması gibi taleplerde bulunurken bir yandan da küreselde örneklerini gördüğümüz “aileye karşı açılan savaşa dur de”, “toplumsal cinsiyet eşitliği ve eşcinsellik terörü insanlık suçudur” gibi söylemler yer almakta ve nafaka karşıtlığı, tecavüz sanıklarına af gibi konular savunulmaktadır.³⁴ Aynı yıl, küreseldeki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketle benzer şekilde, hükümetin ve yandaş basının “toplumsal cinsiyet” kavramına karşı bir savaş açtığı gözlemlenmiş, İstanbul Sözleşmesi de bu bağlamda hedef gösterilmiştir.³⁵ Bir yandan ise, “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramı yerine “cinsiyet adaleti” kavramı hükümet ve hükümet eliyle kurulmuş, sivil toplum örgütleri tarafından benimsenmeye başlanmıştır. Bu sayede cinsiyet konusuna dair yeni bir anlatı AKP tarafından yayılmaya başlanmıştır.³⁶

Pandemi döneminde toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılar iyice perçinlenmiştir. 2020 yılında pandemi ile beraber girilen “kriz” anında var olan milliyetçi, ırkçı, ayrımcı ve yabancı düşmanı söylemler körüklenmiş, COVID-19 pandemisinin kaynağı olarak “yeni

³⁰ Kaos GL, “Medya İzleme Raporu 2018” (Ankara: Kaos GL, 2019), <https://kaosgldernegi.org/images/library/2019medya-izleme-raporu-2018a.pdf>

³¹ Alev Özkazanç, “The New Episode of Anti-Gender Politics in Turkey”, Engenderings (blog), 20 Mayıs 2019, <https://blogs.lse.ac.uk/gender/2019/05/20/new-episode-anti-gender-turkey>

³² “Ankara ve İstanbul'daki Devlet Üniversitelerinde LGBTİ+ Hakları Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporu”.

³³ “Türkiye Aile Meclisleri'nden 8 Mart karşıtı çağrı”, Duvar, 08 Mart 2019, <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2019/03/08/turkiye-aile-meclislerinden-8-mart-karsiti-cagri>

³⁴ “Türkiye Aile Meclisleri'nden 8 Mart karşıtı çağrı”.

³⁵ Özkazanç, “The New Episode of Anti-Gender Politics in Turkey”.

³⁶ Özkazanç.

günah keçileri" yaratılmıştır.³⁷ Yine pandemi esnasında Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'ın HIV ile yaşayanları ve LGBTİ+'ları hedef aldığı hutbesi akıllara kazınan bir olumsuz anlatı örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁸

2021 yılı ise Boğaziçi Direnişi ile artan nefret söylemleri, İstanbul Sözleşmesi'nden çıkılması ve "Terörün Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun" ile birlikte sivil alanın daraltılmasıyla toplulukların toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılara yoğun şekilde maruz bırakıldığı bir dönem olmuştur. Sivil toplum, lubunyalardan, feministlerin, HIV ile yaşayanların, göçmenlerin, sakatların, genel olarak diğer alanlardan dışlanan birçok özne için kendi anlatılarını kurmalarına alan açabilen bir konumdayken bu anlatılar bu konumu tehlikeye atmaktadır.

2022 senesinde "Sansür Yasası" diye anılan 40 maddelik kanun teklifinin meclisten geçmesiyle beraber haber alma ve haber olma hakları gasp edilmiş³⁹ duymak, anlatmak istenilen anlatıların yayılmasını ve birbirimize ulaşmayı zorlaştırmıştır. Yine 2022 yılında toplanılan "Büyük Aile Buluşması" ve 2023 yılında tekrarlanan miting toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların en çok gündem kazandığı durumları oluşturmuştur. Seçim sürecinde ise toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılar hükümetin kendisini muhalefetten ayırmak için en çok başvurduğu yöntemlerden biri olmuştur.⁴⁰ Muhalefetin bu duruma verdiği yanıtlarsa yine olumsuz anlatıları pekiştirir nitelikte kalmıştır. Bu kapsamda Havle Kadın Derneği'nin raporundaki şu kısım dikkat çekicidir: "İktidarın aileci ve dışlayıcı politikalarının aşırı muhafazakarlığa hatta zorbalığa doğru bir gidişe neden olduğunu, şiddetin bu yüzden arttığını söyleyen kurumlar var."⁴¹

Son olarak toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların küresel yansımalarında da Türkiye'dekiyle benzeştiğini ve farklılaştığını görüyoruz. Toplumsal cinsiyet karşıtı aktörler, birbirleriyle kurdukları bağlar sayesinde farklı coğrafyalarda, farklı kurumlar ve ajandalarla hareket etmektedirler. Özellikle krizlerden beslenilmekte, ortak insan hakları değerleri ve hak temelli yaklaşımları radikal, "ithal edilmiş" ve buldukları topluma

³⁷ Eylem Ertürk, "48 Hak Örgütü Perspektifinden Türkiyede Daralan Demokratik Alan Ve COVID-19 Salgını 2020-2021" (Hafıza Merkezi, 18 Nisan 2022), <https://hakikatadalethafiza.org/wp-content/uploads/2022/04/48-Hak-Orgutu-Perspektifinden-Turkiyede-Daralan-Demokratik-Alan-ve-COVID-19-Salgini.pdf>

³⁸ Kaos GL, "Pozitif Dayanışma: Diyanet İşleri Başkanı nefret suçu işliyor!", Kaos GL - LGBTİ+ Haber Portalı, 25 Nisan 2020, <https://kaosgl.org/haber/pozitif-dayanisma-diyanet-isleri-baskani-nefret-sucu-isliyor>

³⁹ "Sansür Yasası Meclis'ten geçti!", Kaos GL - LGBTİ+ Haber Portalı, 14 Ekim 2022, <https://kaosgl.org/haber/sansur-yasasi-meclis-ten-gecti>

⁴⁰ Didem Ünal, "The Threats and Possibilities Awaiting the Gender-Equal Democracy in Turkey after the 2023 General Elections", Engenderings (blog), 11 Mayıs 2023, <https://blogs.lse.ac.uk/gender/2023/05/11/the-threats-and-possibilities-awaiting-the-gender-equal-democracy-in-turkey-after-the-2023-general-elections>

⁴¹ "Türkiye'de Aile: Hayaller ve Gerçekler" (Havle Kadın Derneği, Aralık 2022), https://www.havlekadin.com/wp-content/uploads/2023/07/Havle-Kadin-Derneği_Turkiyede-Aile-Hayaller-ve-Gercekler.pdf

“yabancı” gösteren söylemler kullanılmaktadır.⁴² Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketleri yalnızca toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı kadınları ve LGBTİ+’ları hedef alan tesadüfi hareketler olarak değil, demokrasiye, eşitliğe ve insan haklarına karşı bir araya gelmiş stratejik bir güç olarak görmek gerekir. Bu hareketler, yalnızca kadınların ve LGBTİ+’ların temel insan haklarına karşı gelmenin ötesinde anti-demokratik stratejilerin ilk basamağını oluşturmaktadır.⁴³

⁴² Damjan Denkovski, “Disrupting the multilateral order? The impact of anti-gender actors on multilateral structures in Europe?” (Berlin: Centre for Feminist Foreign Policy., 2022), <https://centreforfeministforeignpolicy.org/2023/01/17/disrupting-the-multilateral-order>

⁴³ Denkovski.

D STÖ VE AKTİVİSTLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET KARŞITI ANLATILARLA MÜCADELESİ

Farklı ve çeşitli deneyim ve bakış açılarımızla bizi bir arada tutan mücadelenin anlatılarla nasıl ilişkilendiğini ve toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıları nasıl bozduğunu sıradaki bölümlerde okuyacaksınız.

25 görüşmeciyile gerçekleştirdiğimiz derinlemesine mülakatlara kulak verdiğimizde Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin zor bir mücadele halinde ilerlediğini, öte yandan bu mücadelenin bir o kadar da güçlendirici ve çeşitli toplumsal grupları bir araya getiren bir mıknatısa benzediğini söylemek mümkün. Farklı ve çeşitli deneyim ve bakış açılarımızla bizi bir arada tutan mücadelenin anlatılarla nasıl ilişkilendiğini ve toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıları nasıl bozduğunu sıradaki bölümlerde okuyacaksınız.

Görüşmecilerin kadın, LGBTİ+, feminist, nöroçeşitli, göçmen ve Kürt olmanın, HIV’le yaşamının deneyimini paylaştıkları ilerleyen kısımlarda; Türkiye’deki toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılar içerisinde hayatlarını, varlıklarını, iyilik hallerini ve çalışmalarını sürdürmeye çalışmanın ayrıntılarına ve bu zor mücadelede kendileriyle, alanla, komüniteyle, toplumla ve hayatla nasıl bağ kurduklarına ışık tutacağız.

1 Anlatı Ne Menem Bir Şey?

Yukarıda belirttiğimiz gibi görüşmecilerimize anlatı kavramının sözlük anlamı ya da literatür karşılıklarıyla gitmek yerine, sözü onlara bırakarak **“Anlatı nedir?”** sorusuna cevap vermelerini istedik. Her görüşmecinin bu soruya verdiği cevap farklılaşsa da bazı ortak noktaları saptadık.

Çoğu görüşmecimizin anlatıyı, dünyayı ve kendi deneyimlerimizi anlama ve onları bir bağlama oturtma çabası olarak değerlendirdiğini söylemek mümkün. Örneğin STÖ temsilcisi olarak araştırmaya katılan **Görüşmeci 11** ve **Görüşmeci 12** anlatıyı ve işlevini şu şekilde açıklıyor:

“

Anlatı; neyi, nasıl anlattığın, dünyayı ve gerçekliği nasıl şekillendirdiğin, hakikati nasıl eğip büktüğünle alakalı bir şey. Bir taraftan dünyayı nasıl algıladığınla ilgili de bir mesele.

(Görüşmeci 11)

“

Anlatı adı üstünde bir şeyi görme biçiminden doğru sen nasıl görüyorsan veya görülmesini istiyorsan subjektif bir yerden bir gösterme biçimi. Dolayısıyla bir kurgu. Gerçekliğin bir fotoğrafı değil, ifadesi. Adı üstünde narrative (anlatı) kurgu.

(Görüşmeci 12)

Görüldüğü üzere her iki görüşmecimiz de anlatıyı tarif ederken salt hakikat ve doğruluk iddialarından kaçınıyor, anlatıya evrensel bir değer yüklemiyor; bilakis anlatıyı dünyayı anlamada bir kılavuz olarak değerlendiriyor. Dolayısıyla **“Sizce anlatıların işlevi nedir”** sorusunu yönelttiğimizde de anlatının işlevini öznel ve kolektif deneyimlerin içinde oluştuğu ve onları yorumlamamıza vesile olan sosyopolitik, ekonomik, kültürel, vb. bağlamlara oturtarak yani bağlamsallığa gönderme yaparak anlatının; onu kuran ya da yayan kişinin kimliği, pozisyonu ve gücünden bağımsız olmadığını vurguluyorlar.

Anlatı dediğin şey, bir yandan da politik ve ideolojik üstünlükle de alakalı. Bu bağlamda hangi anlatı gerçekliğimizi kuruyor? Tam da bu post-truth (hakikat sonrası) çağında, böylesi bir düzlemde artık hakların, eşitlik kavramının ve birtakım değerler olarak gördüğümüz bu meselelerin kendisinin, bir taraftan karşı taraftan eğilip büküldüğünü, bambaşka bir şekilde adapte edildiğini, gasp edildiğini ve bize karşı bir silah olarak da kullanıldığını düşünüyorum. Özellikle büyük şirketlerin ve devletlerin varlığı, teknolojinin, sosyal medyanın varlığı, hakikati, anlatıyı kurma çabalarının ve isteklerinin yaşadığımız dünyada gerçekten neyin doğru ya da hakikat olduğu konusunda büyük bir kafa karışıklığı yaratıyor... Aslında belki bundan 20 yıl önce adalet, eşitlik, kadın hakları, insan hakları, barış, LGBTİ+ hakları derken şu an bütün bunların erkeklerin haklarını engellediği anlatısı giderek ortamları domine etmeye başlıyor. Politikacıların da aşırı sağ taraflı olması durumu etkiliyor.

(Görüşmeci 11)

”

... (Anlatı) [D]olayısıyla senin ne amaçla sunmak isteğinle inşa edilen bir süreç. Politik. Tamamıyla durduğun perspektiften anlatının biçimiyle amacına bağlı olarak manipüle edilmeye müsait bir gösteriş biçimi. O görme biçiminden de bağımsız değil tabii ki. Bu manipülatif olma özelliğiyle de subjektiflik ve objektiflik meselesiyle her zaman güçlü. Duygulara hitap etmesi, manipülatif olması ve harekete geçirebilme potansiyeline sahip olduğu için ve orayı, kitleyi doğrudan hedef alabilme kapasitesi nedeniyle oldukça güçlüler.

(Görüşmeci 12)

”

Yurt dışında yaşayan **Görüşmeci 8** ise Türkiyeli bir LGBTİ+ kadın göçmen. Araştırmaya bireysel aktivizm deneyimiyle katılan görüşmeci, anlatıyı bir kurmacadan, kurgudan ziyade anlatının görün(e)meyeni görünür, sesi duyul(a)mayanı duyulur kılma hamlesi olarak görüyor ve kendi çalışma alanından hareketle özellikle hiyerarşik güç yapılanmaları ve şiddet karşısında anlatının işlevini şu şekilde tarif ediyor:

Başka yerlerde duyulmasına ve işitilmesine imkan olmayan kişilerin, kendine bir yer açması gibi görüyorum. Bunu böyle anlamamın nedeni genelde insanlardan gelen tepkiler. Hani bir tabir vardır ya ‘anlat anlat, dinliyorum’, bir nevi o hâl. Ben ‘Kürt sinemasındaki öznelerin anlatılarına, öznelliklerine bakmaya çalışıyorum’ dediğimde anlatı genellikle kurmaca ve gerçeklikle bağı olmayan bir şey olarak algılanıyor. Bunun da Türkiye’deki devlet söylemi ve devlet söyleminin yol açtığı pratiklerle birtakım teamül ve pratiklerle yakından ilgisi var. Dolayısıyla insanlar anlatı sözcüğünü duyduğunda refleks olarak içi boş bir şey, mücadeleye yarardan çok zarar getiren bir şey olarak görüyor. Fakat benim durduğum yerden tam tersini görüyorum; kimi zaman o kolektivitinin içinde kaybolabilen kimi zaman başka güç ilişkileri tarafından kendine akabilecek bir delik bulamayan hikayeler olarak düşünüyorum anlatıları.

(Görüşmeci 8)

Görüşmeci 8’in kendisini politik olarak konumlandığı yere benzer bir noktadan çoklu kimliklerinin kesişimselliğini vurgulayan, Kürt bir LGBTİ+ olan ve yine yurt dışında yaşayan bir başka görüşmeci ise anlatıya dinamik, akışkan ve esnek bir kavram olarak yaklaşıyor:

Anlatının nasıl bir tehlikeli silaha dönebileceğini de deneyimlemiş biri olarak birinin seni alt edip, yok edip silebileceği bir canavar da olabilir, o canavarı alt edebileceğin bir güç, araç da olabilir. Anlatı o yüzden kimin eline geçtiğiyle, niyetiyle, nasıl yoğurursan ona dönüşen bir hamur. Çok faydalı da olabilen, çok tehlikeli de olabilen bir şey. Zulmedenin elinde bir yok etme silahı, zulmedilenin elinde bir var olma, hayatta kalma aracı. Bu nedenle tüm o ikiliklerde, işte kadın erkek, Kürt-Türk, trans-cis gibi bütün o ikiliklerde güçle birlikte çok değişiyor. Bir de ben anlatının yeniden yeniden inşa edildiği bir ülkeden başka ülkeye göç ettim, bu yüzden anlatı benim sıklıkla hem ilgilendiğim hem karşıma çıkan bir alan.

(Görüşmeci 6)

Görüşmecilerimizin bizimle paylaştıklarından hareketle, anlatıyı özellikle kesişimsellik ve bağlamsallık üzerinden ele aldıklarını, toplumsal cinsiyete dair olumsuz anlatılarla bir mücadele aracı ve bir alan yaratma çabası olarak değerlendirdiklerini ifade etmek mümkün. Gerek bireysel aktivizm, gerek STÖ bünyesinde, gerekse akademide mücadelesini sürdüren görüşmecilerimiz; toplumsal cinsiyet karşıtı ve LG-BTİ+fobik olumsuz anlatıların hakikat inşasındaki rolüne dikkat çekiyor. Görüşmecilerimizin kendi kurdukları anlatılar aracılığıyla devlet, devlet kurumları ve aygıtları gibi olumsuz anlatıları kuran ve yaygınlaştıranların “öteki” addettikleri Kürtlere, kadınlara, LGBTİ+’lara, kuirlere, sakatlara, nöroçeşitlilere, HIV’le yaşayanlara; kısacası hiyerarşik güç yapılanmaları tarafından kurulan normun dışında kalanlara yönelik ayrımcılığı ve şiddeti ifşa etme ve yapısöküme uğratmakla alakadar olduklarını da söyleyebiliriz.

Daha görüşmelerin yapıldığı ilk dakikalardan itibaren anlatı; kendiliğimizi, hakikatimizi ve haklarımızı sahiplenme ve savunmada, mücadele alanlarımızda, hattımızı belirlemede; kendi konumumuzu ve deneyimlerimizi politik bir araç olarak kurarken kullandığımız dil, ifade, üslup ve içerik olarak ele alınıyor.

Anlatı aynı zamanda haklarımızı, kimliklerimizi, hayatlarımızı ve faaliyetlerimizi etkileyen bir aygıt olarak karşımıza çıkıyor. Hem ideolojik hem politik bir araç olarak anlatının gücü özellikle anlatısı kurulan öznelerin hayatlarının her zerresine sirayet ediyor.

2 Toplumsal Cinsiyet Anlatılarını Nasıl Kuruyoruz?

Toplumsal cinsiyet anlatıları oluşturmak; öznelerin toplumsal cinsiyeti deneyimleme serüvenlerini dile getirmek ve görünür kılmak anlamına geliyor. Toplumsal cinsiyet anlatılarının dinamikliği, değişkenliği ve dönüşümü; bir kalıba sığdırılmaya çalışılan kimliklerin tek tip olmadığını ve toplumsal cinsiyet normlarının sakıncalarını gösteriyor. Bu anlatılar bazen sözle, bazen yazıyla, bazen de görselle ileilmeye çalışılan içerikler olabiliyor.

Görüşmecilerimizin büyük çoğunluğunun toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların doğrudan hedef aldığı LGBTİ+'lar ve feministler olduğu hesaba katılırsa, görüşmecilerin sahip oldukları kesişimsel kimliklerin ve buldukları farklı mücadele alanlarının hedef gösterilmesinin de nasıl daha görünür hale geldiğine dikkat çekmek son derece önemli. Bunu görüşmecilerimizin özne konularını tanımak ve öznelliklerine alan açmanın kaçınılmaz olarak bu çalışmanın ana hedeflerinden biri olduğunu hatırla tutarak gerçekleştiriyoruz.

Türkiye'de yaşayan, sivil toplum alanında uzman olan ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanında aktivizmini sürdüren interseks görüşmecimizin bu bağlamda söyledikleri oldukça manidar:

Özne odaklı olmasına dikkat ediyorum. Yani benim sadece kendi deneyimim var ve bunu anlatmak önemli ama bunu yaparken başkalarının sesini nasıl yükseltebilirim kısmına da dikkat ediyorum. Yani benim çıkıp Kürt Hareketi hakkında konuşmamam gerekiyor ama kendi alanımda ve çalışmalarımnda onların varlıklarını nasıl güçlendirebilirim, görünür kılabilirim, kendi anlatılarımda onların varlığını yok mu sayıyorum diye düşünüyorum. Bir başka nokta, anlatıları güçlendirici bir yerden kurmak istiyorum. Çünkü başka bir yerden yaptığında ortaya acıma duygusu çıkıyor. Bazen yeterince insan gözükmeyebiliyoruz, yeterince vatandaş gözükmeyebiliyoruz. Bunu, o yetersizlik statüsünü devam ettirmeyecek bir yerden yapmam gerektiğini, yaşadığımız zorlukları, şiddeti yok gören bir yerden değil ama o inancı, yetersizlik inancını pekiştirmeyecek bir yerden yapmak istiyorum. Yine mücadeleler arasında hiyerarşi yaratmamaya dikkat ediyorum anlatılarımda. Bazen belli bir eşitlik, adalet sağlamak gibi bir amacım oluyor. O yüzden de aklıma ilk özne odaklılık geldi, o deneyimleri anlattıkça bir şeylerin değişeceğine inanıyorum.

(Görüşmeci 1)

Araştırmaya bireysel olarak dahil olan Türkiye’de yaşayan ve kendisini Müslüman feminist olarak tanımlayan üniversite öğrencisi, LGBTİ+ kadın görüşmecimiz ise toplumsal cinsiyet anlatılarını, hakim anlatıları alt üst ederek kurduğunu şu şekilde dile getiriyor:

Ben anlatıları yok etme kısmında olduğumu düşünüyorum. Çünkü muhafazakâr bir yerde büyüdüm, onların anlattığı anlatıları yıkma aşamasındaydım. Karşıda olan bir anlatıya, defans yaratma sürecim olmuştu. Kendi anlatılarımı yaratma sürecim; ideolojimi, kuir olduğumu keşfetme sürecimle başladı bence.

(Görüşmeci 21)

Görüşmecilerimizin bir kısmı feminist ve LGBTİ+ mücadelesinde yer almalarının yanında vegan olduklarını, hayvan hakları hareketlerinde de yer aldıklarını vurgularken, maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet karşıtı söylemlerde bu kimliklerinin de dillendirildiğini aktarıyorlar. Benzer şekilde barış ve çatışma çözümü alanlarında mücadele veren görüşmecilerimiz de militarist anlatılardan nasıl etkilendiklerinden, savaş ve şiddet anlatılarını kendi mücadele alanlarında nasıl konumlandıklarından bahsediyorlar.

Kesişimselliği vurgulayan yine Türkiye’de yaşayan, sivil toplum alanından bir başka kadın görüşmeci ise toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların ikili cinsiyet dayatmasının sağlamlıklı⁴⁴ ilişkisine dikkat çekiyor:

Bizim için iki temel anlatı söz konusu. Birisi otistiklere dair genel algı, mitler, ayrımcı bir dilin olduğu ve ikincisi bizim kendi anlatımızla kendi sözümüzü üretmek dahil olduğumuz anlatı. Kendi anlatımızda öz örgütlenmelerin oluşturduğu politik duruşun devamını üretmeye çalışıyoruz. Kesişimsel bir yerden sağlamlıklı mücadele etmeye çalışırken buna toplumsal cinsiyet ekleniyor... Örneğin otizmin tanımının beyaz erkek, cis oğlan çocukları üzerinden belirlenmesi bir anlatı... Sıradan bir insan olarak, ortalama bir insan olabilmenin ve bu hikayeyi anlatabilmenin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Hikayelerimizi anlatmayı güçlendirici buluyorum.

(Görüşmeci 16)

⁴⁴ Sağlamlıklı, sakatlara/engellilere veya nöroçeşitlilere yönelik ayrımcılık ve önyargı biçimidir. Sağlamlıklı marjinalleştirme, suçlulaştırma, patolojikleştirme, dışlama veya değersizleştirme şeklinde ortaya çıkan tutumlar, eylemler, politikalar, toplumsal yapılar ve anlatılardır.

Görüşmecilerimizin anlatılarından hareketle vardığımız başka bir önemli husus ise toplumsal cinsiyete dair olumsuz anlatıların, özellikle LGBTİ+ sağlığı, sosyal ve politik örgütlenme ve ulus-devlet sınırlarının yapaylığının sıklıkla test edildiği göçmenlik meselesinde berraklaşıyor olması. Çoklu kimlik ve aidiyetler, bahsi geçen hususlarda şiddete, ayrımcılığa ve adaletsizliğe daha da fazla maruz kalınmışlık hissi yaratsa da çoğu görüşmecimiz bu anlatılarla ve duygularla mücadele etmekte bir strateji olarak kendi anlatılarını kullanıyor:

24 yılı sonsuz bir haksızlığa uğruyorum hissiyle yaşadığım ve sessiz geçirdiğim için, birden ağızdan çıkanlar dinlemeye değer bulunduğunda inanılmaz bir coşkuyla konuşmaya ve yazmaya başladım. Benim için adeta baraj kapısı açılmış gibiydi. A platformunu (anonimleştirilen isimlendirme) da bu yüzden kurdum, çünkü bana o şansı veren harekete minnetime bir alan açmak istedim, en başta LGBTİ+'lara.

(Görüşmeci 6)

Toplumsal cinsiyet anlatılarını birlikte kurmanın yolu olarak kurduğu platformu ve platformun işlevini dile getiren Görüşmeci 6'ya benzer şekilde Görüşmeci 9 da olumsuz anlatılardan etkilenen, sessizleştirilen ve yalnızlaştırılan grupların başında LGBTİ+'ların geldiğini düşünüyor.

Türkiye'de yaşayan ve STÖ temsilcisi olarak çalışmaya katılan ve uzun yıllar LGBTİ+ hareketinin içerisinde yer alan HIV'le yaşayan LGBTİ+ görüşmecimiz, toplumsal cinsiyet anlatıları kurmanın, bu alanda mücadele yürütmenin sadece toplumsal cinsiyet alanında faaliyet gerçekleştiren bir STÖ'de çalışmaktan kaynaklanmadığını dile getiriyor. Bu anlatıların sadece kurumsal ses ve anlatı olarak değil, kurumu kurum yapan içindeki bireylerin kendi seslerinden, hikayelerinden oluşan anlatılar olduğunu ifade ederek yine özneliğe vurgu yapıyor:

Mücadelenin kendisi de iş diye başlamıyor zaten. Benim bir şey yapmakla olan derdim, sivil toplum üzerine kariyer yapmak için değil. Zaten öyle sanıldığı gibi yönelmezler lubunyalardan sivil topluma, topluma anlatması gereken bir derdi vardır. Lubunyalardan sivil toplumla ilişkilendiklerinde de bu ruhla olurlar. Hikaye anlatması gereken biriydim ben, derdini anlatmak, insanları etkileyebilmek en önemli şey. Anlatarak, öğretmek ihtiyacını, derdini söyleyerek. Kendi hikayemi anlattığım ve aktivizme dair olan şey, HIV üzerinden şekillendi.

(Görüşmeci 9)

Bir başka görüşmecimiz LGBTİ+ ebeveyni olarak deneyimlerini paylaşıyor. Öğrenci hareketinden başlayan serüvenine sosyalist hareketle ve son 6 yıldır da LGBTİ+ hareketiyle aktif devam eden Görüşmeci 4, anlatıyı LGBTİ+'ların ebeveynleriyle iletişim kurmanın ve onları toplumsal cinsiyet konusunda bilgilendirmenin önemli bir parçası olarak görüyor. Kendi deneyimlerinden ve başka anlatılardan faydalandıklarını dile getirerek homofobik, transfobik ve bifobik fikirlerin kırılmasına nasıl katkıda bulduklarını şu şekilde açıklıyor:

Bu konuyu bilmeyen, lubunya ebeveyni olmayanlara veya içeriye (LGBTİ+ örgütlenmelerine) anlattıklarımız var. İnsanlar aslında değişmeye açık. Şu an çok fazla LGBTİ+ baskısı var ve sosyal medyayı takip ettiğimizde çok korkunç bir dünyada yaşıyoruz, 'sokağa bile çıkmayalım, mahvolduk' gibi bir senaryo çizilirken gerçek durumun bu olmadığını düşünüyorum. Mesela *Benim Çocuğum* filmi gösterip oradaki insanların veya benzer deneyimleri yaşayan insanların homofobik, transfobik ve bifobik fikirlerinin kırılması çok daha kolay oluyor. Bizim anlatmamız, bazen öznelerin anlatmasından daha kolay olabiliyor. Çünkü lubunyalık Netflix'ten, internetten etkilendi gibi bir algı oluyor ya, bu noktada bazen bizim hikayelerimiz daha dönüştürücü olabiliyor.”

(Görüşmeci 4)

Araştırmaya bireysel olarak dahil olan Türkiye'de yaşayan, göç alanında hem uzman olarak çalışan hem de akademide bu konu üzerine çalışma yürüten ve LGBTİ+ hareketinde örgütlü, göçmen LGBTİ+ görüşmeci ise toplumsal cinsiyet anlatılarını göç, göçmenlik ve mültecilik deneyimleri üzerinden ele alıyor. Özel deneyimlerin ve bakış açılarının önemini vurgulayan görüşmeci, göç ve mülteci deneyimlerini ele alırken, hak temelliliğinin yanı sıra özneliliğin de dikkate alınması gerektiğini savunuyor. Türkiye'deki göç anlatılarının genellikle zorunlu veya gönüllü göç olarak ayrıştırıldığını ancak kuir göçmenlerin perspektifinden bakıldığında bu ayrımın karmaşık olduğunu belirtiyor. Görüşmeci, kendi deneyimlerinden yola çıkarak göç sürecinin zorunluluk ve gönüllülük kavramlarını, göç öncesi, süreci ve sonrası olmak üzere üç aşamaya ayırıyor. Ayrıca göç edenlerin neden Türkiye'yi tercih ettiği ve hangi statülerin tercih edildiği konularını da tartışmaya açarak göçün, yeni kimliklerin ortaya çıkmasına neden olduğunu ve bu sürecin kimliklerin keşfinde bir araç olabileceğini vurguluyor:

Birilerini zorunlu, birilerini gönüllü olarak ayrıştırdığımızda bir grubun maruz kaldıklarını görürken diğerlerini görmüyoruz. Tezime ilk başladığımda şunu düşünüyordum, 'ben mültecilerle ilgili çalışmak istiyorum.

Çünkü kendi deneyimimde “ben buraya göçmen olarak geldim, maruz kaldıklarım da ödemem gereken bedeller” diyordum. Bu da toplumsal olarak devletin yüklediği şeyleri aslında benimsemiş olduğumu gösterdi. Kendimi ayrıştırıyordum, mülteci gibi görmüyordum. Ayrı bir yerdeyim ve neredeyim sorusu vardı aklımda. Bir sürü yaşadığım hak ihlali benim sorumluluğum mu gerçekten? Benim göç etmeyi ‘tercih ettiğim’ bir yerden mi gerçekten?...‘İsteseler geri dönerler’ gibi bir anlatı var. Gerçekten dönebiliyor muyuz, neden lubunyalılar göç etmeye itiliyor ve neden Türkiye seçiliyor?

(Görüşmeci 17)

Bu kısımda görüşmecilerden toplumsal cinsiyet anlatılarını nasıl kurduklarına dair aldığımız yanıtlar, toplumsal cinsiyet anlatısını “makbullük” üzerinden kuran hakim anlatıyı bozmakta ortaklaşıyor. Görüşmeci yanıtları, toplumsal cinsiyet normlarını pekiştiren hakim anlatılar yerine kapsayıcı, kesişimsel, sağlamcı olmayan, göçü yok saymayan ve bir(ici) deneyimlerimize ve birbirimize alan açan anlatıları kurmanın önemini vurguluyor. Görüşmecilerin anlatı kavramından ne anladıklarını ve anlatının işlevini sorguladığımız bir önceki bölüm ve bu bölümdeki anlatı kurma meselesinde, toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılardan kendilerinin, öznelerin, çevrelerinin ve alanlarının nasıl etkilendiğinin ilk izlenimleri meydana çıkıyor. Bundan sonraki kısmın hemen ardındaki bölüm ise, görüşmecilerin toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılardan nasıl etkilendiğine odaklanıyor.

3 “Dağıl(ma)dık Aşkım!”: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Güçlendirici Anlatılar

Bu kısımda görüşmecilere bireysel olarak veya temsilcisi oldukları dernek veya tüzel kişiliği olmayan oluşum için güçlendirici anlatıların neler olduğunu sorduk. Soruya yanıt olarak elde ettiklerimiz; görüşmecilerin ve temsil ettikleri platformların toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılarla kuşatılmışken yola devam etme motivasyonunu nasıl edindikleri ve üretimlerin, faaliyetlerin, sözlerin, ve bir aradılıkların nasıl kendilerini güçlendirdiği üzerine. Ayrıca bu yanıtlar bize hem bireysel hem de kolektif faaliyetler, kampanyalar, medya çalışmaları ve sanatsal üretimler hakkında da fikir verdi.

Bu soruyu yöneltmekteki amacımız bizleri olumsuz olarak etkileyen meseleleri burada da olduğu gibi sık sık ele almamız, sözümüzü bu noktalardan, meselelerden hareketle kurmamız. Özellikle yoldaşça eleştiriden ve özenle geliştirilen tartışma ortamlarından yoksun olduğumuz için baskı altındaki grupların maruz bırakıldıkları şiddetle mücadele ederken şiddetin özellikle dile sirayet edebildiğini deneyimliyoruz. Bundan kastımız özellikle madiliğin⁴⁵ LGBTİ+ kültüründe son yıllarda daha da artması ve birbirimizi takdir etmeyi çoğu zaman unutuyor olmamız. Bu soruya hatta en sonda sorduğumuz hikaye odaklı soruya gelen yanıtları duymanın hem araştırmacılar olarak bize hem de görüşmecilere oldukça iyi geldiğini paylaşmamız gerekir. Bunun bir örneği olarak da Hafıza Merkezi'nin yayını olan Gökçer Tahincioğlu tarafından hazırlanan **Çünkü Umurumuzda: 11 Sivil Toplum Başarısı**⁴⁶ çalışmasını gösterebiliriz. Bu gibi çalışmaların ve derlemelerin hem anlatı değişimi sağlamaya hem de toplumsal cinsiyet alanındaki mücadelemizde neler başarıldığını görünür kılmaya katkısı büyük olacaktır.

Bir başka örnek olarak da hem görüşmecilerimizin 5'i tarafından bu soruya yanıt olarak verilen hem de kendilerinin yanıtları düşünme esnasında bize de yönelttikleri soruda ikimizin verdiği cevap olarak velle'nin Türkiyeli göçmen LGBTİ+'ların hikayelerinin peşine düştükleri Şehir Hatları podcast'inin güçlendirici anlatı örneği olduğunu vurgulamak gerekir.

⁴⁵ Madilik, lubunca bir kelime olup genellikle “kötülük/kötülük yapmak” gibi çevrilmekle birlikte satışmak anlamını taşımaktadır.

⁴⁶ Gökçer Tahincioğlu, “Çünkü Umurumuzda: 11 Sivil Toplum Başarısı” (Hafıza Merkezi, 29 Haziran 2022), https://hakikatadalethafiza.org/sites/default/files/2023-02/cunku-umurumuzda-11-sivil-toplum-basarisi_0.pdf

STÖ temsilcisi bir diğer görüşmeci de uzunca süredir hem feminist hareketin içerisinde yer alıyor hem de sivil topluma gönüllü çalışmalarıyla katkı sunuyor. Gerek kendisi gerekse temsil ettiği derneği güçlendiren anlatı olarak Örgülü Mücadele'yi örnek veriyor:

Örgülü Mücadele. 10 Ekim'in üzerinden geçen 3. yıl itibariyle, yargılama devam ediyor ama ana hatlarıyla sona ermişti davalar. Dünya örneklerine baktık bellek yüzleşme hattından. Yurt dışında patchwork ile nevresimler yapma gibi. 10 Ekim, 53 ili kapsıyor yaralıların ve cenazelerin dağılımını düşündüğümüzde. Herkesi oldukları yerden dahil edebilecek ne yapabiliriz diye düşündüğümüzde 20'ye 20 parçalar örmeyi konuştuk. Hayatını kaybedenlerden birisinin teyzesi Norveç'teydi örneğin. Oradan parçalar geldi. İzmir'de, Eskişehir'de sokaklarda örüldü. 10 Ekim'i bilmiyormuş ama komşusu örmüş. Oradan görmüş gibi, görenlerin de katıldığı bir şey oldu. Dernekte ya da evlerde örüyorduk. Bu süreçte birbirimizle kurduğumuz ilişkiyi değiştiren bir şeyler oldu, mekanla kurduğumuz ilişkiyi değiştiren bir şey oldu. Hüzün ve yasla durduğumuz bir yerde, birbirimizle kurduğumuz iletişimle, farklı bir şey kurduğumuz bir yer oldu ve aynı zamanda burası, güçlendiğimiz yer halini aldı.

Ağır yaralı arkadaşlarımıza gitti ilk başta battaniyeler, Diyarbakır'da Cihan'a göturdüler. Bir sürü kişiyi battaniyelerle sarıp sarmalamak... Gar önü, işte biliyorsunuz bir anıt yok 4. senede. Hâlâ gitmesi zor, anısı çok taze bir yer. Anıt ağacı yaptığımız ilk ağaç çınar ağacıydı, insanların içini yumuşatan, mekanla kurdukları ilişkiyi değiştiren bir deneyim oldu. Farklı bir mutluluk yani. Kendi çocuğunun ismini bulup dokunabildiği, çünkü buna da ihtiyaç duyuyoruz somut bir şeye. Ağaç zaten iyileştirici güçlü bir şey. İnsanlara nasıl geldiğini gördük. Bizi birbirimize yaklaştıran bir noktası da oldu; şakalaştığın, tebessüm ettiğin. Birlikte üretmek çok içimizi açan, ilişkiyi değiştiren bir şey. Politik dayanışmayı biliyoruz, bir mahkemede. Ama yatayda, yan yanayken insani dayanışmaya dair yeterli repertuarımız yok gibi geliyor. Bu pratikleri daha küçümsüyoruz sanki, duygulara alan açan şeyler bunlar ama güçlendirdiği kadar yan yana durma biçimini de güçlendiren, birbirini merak etmeyi pekiştiren pratikler... Hem bir bağ kuran hem bağ güçlendiren hem de bireysel yeterliliklerin değil de kolektifleştirerek ilerlemenin güçlendirici olduğu pratikler.

(Görüşmeci 24)

Bireysel görüşmeci olarak araştırmaya katkıda bulunan sivil alanda çalışmalar yürüten, aynı zamanda anlatı üzerine çalışan sanatçı ve LGBTİ+ görüşmeci ise güçlendirici anlatı örnekleri olarak her hikayenin güçlendirici potansiyelini vurguluyor. İlk olarak, deprem sonrası yaşanan deneyimlerin insanları bilgilendirici olduğunu ve dayanışma hissi uyandırdığını ifade eden görüşmeci, depremin ardından yapılan paylaşımların, insanlara bir şeyler yapma hissi verdiğini ve dayanışmayı artırdığını belirtiyor. Ayrıca Onur Yürüyüşü gibi önemli etkinliklerin polis müdahalesiyle karşılaşması ve kamusal alanda ses çıkarma özgürlüğünün kısıtlanması üzerine de konuşan görüşmeci, tüm engellere rağmen, alternatif yollarla seslerini duyurmanın ve hikayelerini anlatmanın güçlendirici bir etki yarattığının ısrarla altını çiziyor:

2015'ten beri Onur Yürüyüşü yapamıyoruz. 8 Mart'a da polis müdahale etmeye başladı. Haliyle kamusal alanda ses çıkarma özgürlüğümüz kısıtlanıyor. 9 Mart'ta bir Hatırlama Yürüyüşü (anonimleştirilen isimlendirme) yapmıştık. Bir gün önce Gece Yürüyüşünde polis müdahale etti yürüyemedik, ertesi gün sanki küçük bir arkadaş grubuyla 8 Mart'ı gerçekleştiriyormuşuz gibi kamusal alanda yürüdük. Kendi hikayemizi anlattık, polis geliyor, soruyor 'ne yapıyorsunuz?' diye. Biz 'ders yapıyoruz' diyoruz. En nihayetinde hikaye anlatıyoruz. Böyle bir imkan veriyor bize. Eyleme katılmasak da ertesi gün bu yürüyüşü yapabiliyoruz. Belki bu kendimizi kandırmak da olabilir, belki bir alan açmak da taktik de olabilir. Bu iyi hissettiriyor. Yine Onur Yürüyüşü Komitesinin 'dağılıyoruz' deyip her yerde basın açıklamasını okuması güçlendiriciydi. Yaptığımız şeylerin çıkışsız hissettirdiği, bizlerin umutsuz kaldığı anlarda birbirimizle ne hissettiğimizi paylaştığımızda daha güçleniyoruz. Bunları görmek, bu tür temasları çoğaltmak bana iyi geliyor.

(Görüşmeci 25)

Zorluklarla karşılaşıldığında dahi güçlendirici anlatıların ve dayanışmanın önemini vurgulayan bir başka görüşmeci de Kürt ilinde yaşayan, mahpusluk deneyimi olan ve feminist hareket ve barış hareketi içerisinde yer alan biri. Görüşmeci insanların birlikte hareket ederek seslerini duyurmanın ve değişim yaratmanın mümkün olduğunu belirtirken, güçlendirici anlatı örneklerinin hukuk mücadelesi içerisinde de kullanılabileceğini bizlere gösteriyor. Kürt Kadın Hareketi üzerinden mektubun nasıl bir dayanışma aracına dönüştüğünü bizlere anlatıyor:

Bir mektup göndermek dahi çok güzel bir dayanışma. Seçim döneminde Sozan'a (anonimleştirilen isimlendirme) iki cümle de olsa bir mesajı göndermek çok önemliydi. Orada (cezaevinde) şunu gördüm; o süreci yaşayanlar paylaşırken bir rahatladılar. Yine mesela kadınlar için cezaevi cezaevidir, erkeklerde ise cezaevi mefhumu apayrı şey. 'Bizim farkımız neydi' diye sormadan edemiyorum. Örneğin bizi başka cezaevine götürürken hamilelik testi yaptırıldılar. Yine 'regl oldum, gitmeyeyim mahkemeye' dedim. Bu, beni zorlayan bir meseledir. Yani regl. Doktor 'pedini göreyim' dedi. Orada da kadın olduğumdan kaynaklı olarak bu sorunu yaşadım. Bu önemli bir fark. Ped bulamıyorsun, gelmiyor. Bu sadece iki küçük örnektir. İlk başta güçlü durdum sonra koşuştta ağladım. Lorin (anonimleştirilen isimlendirme) diyor ki 'regl deme, ayıptır, bu kadar sorunlarımız varken'. Dava açtım, doktorun siciline işledi. Küçük bir şeydi ama mücadele vere vere. Mesela doktor bir daha bu söylemlerle arkadaşlarıma yaklaşmadı. Biz yoktan var olduk değil mi? Biz başta şunun eşi, bunun eşiydik. Şimdi geldiğimiz aşamadan sonra, bu kadar toplumsallaşmışken, bilinçlenmişken, kadınların mücadelesinde niye geri adım atalım?

(Görüşmeci 22)

Yine hem feminist hem de barış hareketi içerisinde yer alan bir başka kadın görüşmeci ise kendi çalışma alanı olan film anlatılarını güçlendirici anlatı örneği ve toplumsal cinsiyet eşitliği için mücadele aracı olarak değerlendiriyor:

Film anlatıları çalıştığım için Türkiye'nin batısında doğup büyümüş, 90'larda çocukluğunu yaşamış biri olarak uzun yıllar benim de aklıma bir şey gelmedi. 90'lar denince akıllara başta radyo, kasetlere çekilen şarkılar, Jetgiller geliyor. O anlamda Kürt Sineması'yla benim karşılaşmam, o filmlerdeki anlatılar, bende çok büyük bir şeye yol açtı. Kürt Sineması'nın hakikate dayalı bir hak talebi var. Bütün bu baskıya, şiddete maruz bırakılan ve direnen öznelerin kendi hikayelerini dinliyoruz. Siyaset bilimi ve göç çalışmalarında zorunlu göç kötü bir şeydir. Milyonlarca Kürt kadını yerinden edildi, zorluklar çekti evet ama hem edebiyat hem akademi hem de başka türlü mecralar bu kurban anlatılarını çok seviyor ve başka anlatılar olabileceğini çok göz ardı ediyor. Örneğin Gelecek Uzun Sürer filmi iç oryantalizm üzerinden çokça eleştirilmişti ama fazla yazılmayan

bir kısmı. Zorla kaybetmeleri deneyimleyen yakınların, onları bulmak için girdiği bütün mücadeleleri duyabiliyorsunuz. Direnen kadınları görüyorsunuz ve bunu o an hangi araçlar müsaitse onları dönüştürerek yapıyorlar. Elbette izlemesi ağır deneyimler ki izleme pratiğinin kendisi de ayrı bir şey. Devlet şiddetine dair anlatılar kadınların, LGBTİ+'ların işine nasıl yarayabilir? Biz buradan nasıl araçlar devşirebiliriz, bunları nasıl hayata geçirebiliriz? Bu filmleri farklı araçlarla okumak mümkün.

(Görüşmeci 8)

Müslüman feminist görüşmeci ise “örgütlenmeye girmenin, yeni arkadaşlarla tanışmanın, farklı insanların anlatılarını dinlemenin, **alienation (yabancılaşma)** sürecinde yalnız olmadığını görmenin, benzer hikayeleri dinlemenin ve yalnız olmadığını görmenin güçlendirici” (**Görüşmeci 21**) olduğunu dile getiriyor.

Türkiye’de yaşayan, LGBTİ+ ve feminist hareketin içerisinde yer alan, STÖ temsilcisi biseksüel kadın görüşmeci, kendisi ve kurumu açısından güçlendirici olan anlatıları bizlerle paylaştı. Deprem döneminde kampüsten uzakta yaşanan deneyimleri ele alarak toplumsal sorunlara dikkat çekmek, genç LGBTİ+'ların etkinliklerine katılarak topluluk olarak bir araya gelmenin önemini vurguladı. ÜniKuir’in üniversitelerde yaşanan deneyimleri anlatan serisinin, bir tarih çalışması gibi güçlendirici bir etki yarattığını belirirken “**Ay bi rahat ver, beraat ver**” kampanyasının da biseksüellikle ilgili farkındalık yarattığını ve pozitif bir etki bıraktığını ifade ediyor.

Bunun dışında görüşmeciler gerek araştırmaya bireysel olarak katılsın gerekse bir platformu temsilen katılsın özellikle medyada ve sanatta LGBTİ+ görünürlüğünün, temsillerin güçlendirici anlatılar kurmasının ve müziğin güçlendirici etkilerinden de bahsettiler. Örneğin Gülşen, Mabel Matiz, Edis ve Melike Şahin’in şarkılarının, sözlerinin, LGBTİ+'larla dayanışmasının ve baskılara karşı görünüş, kıyafet, sanat, duruş ve sözlerinden taviz vermemelerinin kendilerini iyi hissettirdiğini dile getiren görüşmecilerin yanı sıra özellikle İstanbul’dan görüşmeye katılan kişiler kendini kadın olarak tanımlayan herkese, kuirlere, non-binarylere açık bir sahne olan **Kadınlarla Jam** etkinliklerinin güçlendiriciliğine, anlatı olarak müzik ve performansın etkisine değindiler.

4 Toplumsal Cinsiyet Karşiti Anlatılar Hayatlarımızı Nasıl Etkiliyor?

Astraea'nın 2023 yılında 5 farklı ülkedeki LGBTİ+ aktivistlerinin katkılarıyla hazırladığı toplumsal cinsiyet karşıtlığıyla küresel mücadeleleri analiz eden raporunda aktivistlerin, toplumsal cinsiyet karşıtlığının hem dini hem politik doğasını vurgulamaları ön plana çıkarılan bir bulgu olmuştur.⁴⁷ Bizim gerçekleştirdiğimiz görüşmelerde ise Siyasal İslama dair bir vurgulamanın yapılmamış olması dikkat çekilmesi gereken bir durum. Ancak raporla benzer şekilde, toplumsal cinsiyet karşıtlığının kapitalizmle, emperyalizmle ve kolonyalizmle olan bağlantılarına ek olarak faşizm ve göçmen karşıtlığı ile paralel ilerleyişi, Türkiye'deki sivil alanda toplumsal cinsiyet karşıtlığının öne çıkan özellikleri olarak görüşmelerimizde de vurgulanmıştır. Raporun çıktıklarına benzer şekilde, Türkiye'de de toplumsal cinsiyet karşıtlığının yalnızca kadınlara ve LGBTİ+'lara yönelik bir müdahale olarak değil, tüm sivil alana ve ayrımcılığa uğrayan topluluklara dair bir tehdit olarak görülüyor olması oldukça önemlidir.

Bu kısımda görüşmecilere hem bireysel olarak hem de kurumlarının ve platformlarının toplumsal cinsiyet karşıti anlatılardan nasıl etkilendiğini sorduk. Açıkça toplumsal cinsiyet karşıti anlatıların hem bireysel hem de kurumsal düzeyde gerilim ve güvensizlik hissini arttırmakta olduğunu, kişilerin kendilerine ve diğer aile fertlerinin fiziksel sağlığı ve duygu durumlarına dair korku ve kaygılarını arttırdığını, kurumsal iş birliklerinin giderek imkansız hale geldiğini ve kurumlar arası iletişim eksikliğinin LGBTİ+ hakları için yapılan çalışmaların önündeki engellerden biri olarak karşımıza çıktığını ve bununla birlikte bölgesel farklılıkların da LGBTİ+ hayatları daha da kırılgan hale getirdiğini gösteriyor. Örneğin LGBTİ+ ebeveyni olan görüşmeci hem kendisinin hem kurumunun hem de LGBTİ+'ların toplumsal cinsiyet karşıti anlatılardan şöyle etkilendiklerini dile getiriyor:

Etkilenmemek mümkün değil tabii. Eskiden yapabildiğimiz pek çok şeyi şu an yapamıyoruz. Kurumsal olarak belediyelerle ve sendikalarla doğru düzgün bir iletişimimiz kalmadı. Bunun dışında bireysel yaşantımız da kolay değil, daha çok endişeleniyoruz. Twitter'da birkaç ay önce bir linç yedim, Marmara Üniversitesi'nde özel güvenlikçiler lubunyalara saldırıyordu. Gündem boyunca ismimi, resimlerimi paylaştılar. Ben bunlara çok

⁴⁷ "Global Resistance to Anti-gender Opposition LGBTQI+ Activism in Colombia, India, Kenya, Peru, and Serbia" (ASTRAEA Lesbian Foundation for Justice, Eylül 2023), <https://s3.amazonaws.com/astraea.production/app/asset/uploads/2023/10/Global-Resistance-to-Anti-gender-Opposition-2023-Full-Report.pdf>

aldırış etmezdim ama ister istemez endişeleniyorum artık. Çocuğumun hayatı zorlaşıyor. Çocuk deyince sadece kendi çocuğumu değil, LGBTİ+'ları kastederek konuşuyorum. Genelde derneklerde şurada burada örgütlenenler iyi kötü güçlü insanlar ama yüz binlerce lubunya var, taşrası var bu işin, onların hayatı zorlaşıyor. Dernek kapatmalar da gündeme gelebilecek tabii. Motivasyonumuzda azalma var mı? Yok aslında.

(Görüşmeci 4)

LGBTİ+ ebeveyni bir başka görüşmeci ise yine hem kendisinin hem LGBTİ+ çocukları olan ebeveynlerin, LGBTİ+'ların toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılardan etkilenmelerinin sadece psikolojik boyutu olmadığını aynı zamanda bu olumsuz anlatıların LGBTİ+'ların sağlığa erişimini de etkilediklerini belirtiyor. Görüşmecimiz özellikle transların ve ebeveynlerinin hormonlara erişim konusundaki endişelerinin ve uyum süreçlerindeki zorluklarının altını çiziyor:

Trans ebeveynlerde ve çocuklarda 'bundan sonraki uyum süreçlerinde nasıl gelişmeler olur?', 'hormonlara ulaşılabilecek miyiz?' gibi kaygılar ortaya çıkıyor. O ergenlik kaygılarına bir de bunu eklemek çok zor. Randevu almak zaten zorken artık daha da zor. Danışma hattımıza da son zamanlarda garip garip, rahatsız edici aramalar gelebiliyor. Aileler de özellikle 18 yaş altındaki çocukları için daha kaygılı haldeler. Çok eve kapanma var. Dışarıya çıkmama var. Uyum sürecini tamamlayamamanın getirdiği çekilme arzusu varken bir de bu kaygı ekleniyor. Öte yandan, hayatın aslında bu yaratılan kaygı gibi gitmediğini düşünüyorum.

Aramızda farklı sosyal gruplardan çok fazla insan var. Bir trans kadınla, başörtülü bir kızın sohbet etmesi de bizi umutlandıran şeyler ama bu görüntüleri herkes görmüyor. Televizyonlardan ve belli kanallardan beslenmek kaygı yaratıyor. Çocuklarda oluşan eve kapanma durumu ebeveynleri de etkiliyor. Bu kaygıları sorarak açmaya çalışıyoruz. Bizim (derneğin) kahvaltı programlarına katılan ebeveynlerin daha güçlü, öfkeli olduğunu görüyorum. 'Hadi bakalım yapsınlar' diyenler de var. Benim kafamda en ufak bir kuşku, geri çekilme, durma gibi bir şey yok. Aksine öfkeli oldüren ve 'daha çok şey yapmalıyım' dedirten süreçler bunlar. Ebeveynler olarak daha çok çözümümü söylememiz gerekiyor. Bu sorumlulukta hissediyorum.

(Görüşmeci 5)

Türkiye’de yaşayan STÖ çalışanı olan ve çalıştığı derneği temsilen araştırmaya katılan LGBTİ+ görüşmeci, toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılardan etkilenişini kendi açısından hem fiziksel saldırı ihtimali ve endişesi üzerinden paylaşıyor hem de karşıt anlatıların neden olduğu sansür ve otosansüre değinerek dile getiriyor:

İlk Büyük Aile Yürüyüşü organize edildiğinde ben bir seyahatten dönecektim ve acaba ‘oraya gidecek biriyle karşılaşır mıyım?’ diye düşündüm. ‘Yürüyüşe gitmekte olan birileri bana saldırır mı?’ gibi. Maske taktım, hakikaten görünmez olmaya çalışarak çok hızlı şekilde eve varmaya çalıştım... O toplumsal cinsiyet karşıtı söylemlerin aynı zamanda politikaya da yansıması, 2023 seçimlerinden sonra ilk konuşmasında LGBTİ+ demesi zaten... Epey karanlık bir çağa giriyoruz endişesi çok fazla ama açık kimlikli olmaya devam ediyorum. Yine de geri durmayarak İsrail Filistin gibi politik konular üstüne fikir belirtmek zorlaşıyor. Çok fazla paylaşım yapmamaya çalışıyorum çünkü bunun LGBTİ+ kimliğimle bağdaştırılarak bana saldırı olarak döneceğini düşünüyorum ve burada da otosansüre sürükleniyorum. Tezimde mesela ‘kadın seven kadınlar’ vardı, lezbiyen geçmiyordu, başka bir şey geçmiyordu. Anahtar sözcük bile yok yani, yazdığım şey kime ulaşıyor, neyi değiştiriyor?

(Görüşmeci 18)

Görüldüğü üzere görüşmeciler bir yandan kaygılarını dile getirirken diğer yandan da sorumluluk duygusu, örgütlenme ve mücadele gücüne dair ihtiyaç ve beklentilerini de dile getiriyorlar. Dolayısıyla bu bağlamda görüşmeci anlatılarının çok katmanlı olduğunu ve bu katmanların yalnızca mağduriyet anlatıları olarak görülemeyeceğini; bilakis dayanışma ve örgütlenme çağrısı içerdiğini yani geleceğe dair kurucu anlatılar olduğunu ifade etmek mümkün.

Araştırmanın 8. sıradaki görüşmecisi toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılardan ve bu anlatılar neticesinde maruz bırakıldıklarından etkilenişini, aynı zamanda hayata ve mücadeleye devam etme gücünü bulduğu güçlendirici motivasyonları şöyle aktarıyor:

Bünyeler çökebiliyor, hastanede geçirdim uzun bir süreyi. O esnada tıp dünyasındaki erkek egemen egoyla birleşen şeyler de vardı. Neler üzerinden, nasıl dayanışma kurulabilir diye düşünüyorum. O mikro iktidarları ters yüz etmek aslında çok mümkün. O küçük zaferler bizi tatmin etmiyor olabilir ancak ‘biz ne yaşıyoruz’un kayda geçmesi çok önemli. Bunun

dokunabileceği yerlerde yarattığı tepki de önemli. ‘Bunu yaşayan tek ben olamam’ diyordum hep. Başlı başına bu deneyimlerden geçiyor olmak çok ağır bir şey ama bunları konuşmaya veya karşılıklı susmaya ihtiyacımız var.

Her alanda bizim istediğimiz gibi dayanışamayabilir insan. Hem kendi sınırlarımızı hem de karşıdakinin sınırlarını koruyarak empati üzerinden bir şey yakalamak çok önemli. Sanırım bunu düşünmeye çok vaktim olmadı, çünkü gündem sürekli bir vurkaç şeklinde ilerliyor. Birini daha sindiremeden daha beter başka bir gündem geliyor. Dolayısıyla bu zorlayıcı bir durum. Saatlerce düşünebilmek, konuşabilmek gerçekten bir lüks. Benim için eylemlere gitmek, fiziksel bedenlerin orada olması çok önemliydi ama kendi kronik hastalıklardan dolayı ne bedenim ne zihnim izin vermiyor buna. Ayrıca bu bana çok yalnız ve kötü hissettiriyordu. O yüzden Onur Yürüyüşü’nün internetten yapıldığı gün yaşadığım en güzel gündü. Kendimi çok kalabalık hissetmişim.

(Görüşmeci 8)

”

Görüşmeci 17 toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılardan etkilenmeyi, göç kapsamındaki tezi bağlamında ele alıyor:

Benim çalışmamdaki katılımcıların ortak noktaları İslam kültürünün ağırlıklı olduğu ülkelerden geliyor olmalarıydı. Türkiye; dil, dini yakınlık, aracı ülke olması, coğrafi yakınlık gibi gibi sebeplerden seçiliyordu. Ama Türkiye’ye geldiğinde ise ilk aldığın ikamet izniyle beraber bir sürü hak ihlaliyle karşılaşıyorsun. En temelinde lubunya kimliğini daha iyi yaşamak en önemli durum oluyor. Açılabilme, paylaşım. Çalışma hakkına erişemiyorsun, eğitim hakkına erişebiliyorsun ama kat kat harç ödeyerek, sağlık hakkı yine... Barınma zaten başlı başına ayrı bir mesele. Tüm bunlara rağmen kimsenin buradan gitmediğini görüyoruz. Bu durum göçün gönüllü olduğu anlatısını yıkan bir şey. Çalışmam sırasında bir katılımcımı kaybettim. Kendisi düzenli tedaviyle beraber hayatına devam edecekti ama AIDS aşamasına evrildi, trans olduğu için, göçmen olduğu için. Çok travmatik bir süreçti. Güya kendi ülkesine dönebilirdi bu kişi. ‘Kendi ülkesi’ kavramı bile belirsiz tabii. Farklı öznelliklerimiz de olsa aslında hak ihlallerinde ortaklaşıyoruz.

(Görüşmeci 17)

”

Kürt ilinde yaşayan, mahpusluk deneyimi bulunan bir başka feminist kadın görüşmeci, kadınların toplumsal cinsiyet karşıtı mücadelelerinde yaşadıkları zorlukları ve dayanışmanın önemini vurguluyor. Görüşmeci, şiddetle baş etmede devam eden mücadelelerine rağmen geri adım atmayıp dayanışma içinde kalarak direnmeyi sürdürdüklerinin altını çiziyor. Öte yandan devlet şiddeti karşısında birbirine daha fazla sarılmanın ve geri adım atmamanın önemine değinerek kadınların devletin istediği kadın tipini reddetmesi nedeniyle hedef alındığını ve haksız yere yargılandığını ifade ediyor. Sıradaki görüşmecinin anlattığı, “mahpusluk” gibi şiddet dolu bir deneyimin nasıl da ters yüz edilerek dayanışma ve mücadeleyi yükseltmek için kullanılabileceğini, direnme ruhunu körüklediğini gösteriyor. Dolayısıyla “mahpusluk” deneyimi, bir kurban, mağduriyet anlatısı olarak değil, bir direniş ve mücadele anlatısı ve güçlenme pratiği olarak karşımıza çıkıyor:

Her birimizin başka başka hayatları var. Çocuklarımız var ve herkes gibi hayatın içindeyiz. Bir taraftan da kadın mücadelesi veriyoruz. Devletin şiddetinin bir kader olmadığını göstermeye, kadınlara cevap olmaya çalışıyoruz ve oluyoruz da. Bir kadının, şiddete maruz kalan bir kadının, bize geldiği hali en krizli halidir. O krizi bir şekilde yürütmek gerek. Bu krize çözüm üretmek çok önemli. Çünkü en zor durumdayken kadınlar bize geliyor. Bir yandan kendi hayatımızın yanında bu mücadeleyi veriyoruz. 2020’de çok yoğun bir devlet yargı tacizine maruz kaldık. Ben ikinci operasyonda alındım. Önce biz ‘ne oluyor?’ dedik. Şiddete karşı koyarken şiddete uğruyoruz. Devletin istediği kadın tipini biz reddettiğimiz için hedef alındık. Davalarımız devam etti, hepimiz cezaevinde yattık. Beraat alanlar var. Hiçbir dayanağı yok. Bu yargı tacizine maruz kalan kadınlar olarak ben yine buradayım ne olursa olsun biz buradayız, hiçbir zaman geri adım atmadık. Her birimiz daha çok sarıldık birbirimize.

(Görüşmeci 23)

Türkiye’de yaşayan, akademisyen, uzun süredir feminist hareketin içerisinde olan, kadın STÖ temsilcisi görüşmeci ise toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılardan hem çalışma alanları olan göç ve göçmenlerin hem kurumlarının hem de toplumsal cinsiyetin kendisinin ve kadınların nasıl etkilendiğini şu şekilde açıklıyor:

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler o kadar güçlendi ki ‘kim için o araştırmayı yapıyorsun?’ sorusu belirsizleşti. Linç edilmemek için, ‘LGBTci’ demesinler diye güvenli alanlara kayış görüyorum. Sözün küçülmesi, alanların küçülmesi, girdiğin alana göre renk ve biçim değiştirme... Öbür yanı da normal koşullarda bu hak savunuculuğunu yapanların kendilerini asla bir göçmen pozisyonunda görmemesi, hele ki göçmen kadın pozisyonunda.

(Görüşmeci 13)

Burada göç sürecinin cinsiyet rollerini ve kimliklerini nasıl etkilediğine, politik iklim ve onun getirdiği içe kapanma halinin söylemleri ve politikaları dönüştürdüğüne değinen görüşmeci, ayrıca cinsiyetçi söylem ve ayrımcılığın özellikle söz konusu göçmenler olduğunda kadınları hedef aldığını belirtiyor. Görüşmeci özellikle göçmen kadınlara yönelik ayrımcı söylemlere dikkat çekiyor. Göç ve toplumsal cinsiyet konularının kesişimindeki karmaşık dinamikleri vurgulayarak hak savunuculuğu yapan kişilerin, kendilerini göçmen pozisyonunda görmemesinin ve bu konudaki farkındalığın eksikliğinin de altını çiziyor.

Sonuç olarak toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılar aracılığıyla görüşmeciler en başta hedef gösteriliyor ve ardından türlü şiddet biçimlerine maruz bırakılıyor. Buna ek olarak, yargı tacizleri görüşmecilerin ve kurumların peşini bırakmıyor. Tüm bunların sonucunda aktivistlerin, öğrencilerin, akademisyenlerin, örgütlü kişilerin, dernek çalışanlarının, ekiplerinin, gönüllülerinin ve ilgili alanda çalışan uzmanların ruh ve fiziksel sağlığı olumsuz yönde etkileniyor. Bu durum kişilerin alandan çekilmesine ve yalnızlaş(tırıl)masına neden oluyor. Sivil alana yönelik baskının ve saldırıların artmasıyla hem kişiler hem de kurumlarla iş birlikleri geri çekiliyor veya azalıyor, buna istinaden kişiler ve kurumlar yalnız bırakılıyor. Ayrıca özellikle hedef göstermelerin ve saldırıların, hatta gözaltı veya cezaların artmasıyla kişiler Türkiye’den göç ya da iltica ediyor. Bunda elbette çevreden destek, dayanışma görememenin ve ekonomik koşulların da etkisinin büyük olduğu söylenebilir. Öte yandan görüşmeciler toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların kendilerini yıkmadığını da dile getiriyor. Kişileri uzaklaştırmak yerine iş birliğine, destek ihtiyacı olanla dayanışma örmeye, bir arada olmaya, kimseyi ve hiçbir kurumu yalnız bırakmamaya çabalayarak bu etkiyle başa çıkabileceğimizi belirtiyor.

5 Anlatı Bozumu Nasıl Mümkün?

Görüşmecilere toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıları nasıl bozduklarını sorduğumuzda aldığımız yanıtlar şu şekilde ortaklaşıyor:

“bizzat varoluşumuzun kendisi olumsuz anlatıyı bozuyor, örneğin ‘yok öyle bir şey’ dediklerinde yok mu oluyoruz; karşı anlatılar üzerinden gullüm yaparak; olumsuz anlatıyı kuran ve hedef gösterenlerin bulamayacağı yaratıcı taktiklerimiz aracılığıyla; yeni mücadele biçimleri ile”.

Yanıtlardan olumsuz anlatıları bozmanın ayrıca her yeni hedef gösterimine ya da başka bir şekilde karşımıza çıkarılmasına dair yeni baş etme taktiklerini ve mücadele biçimlerini beraberinde getirdiğini anlıyoruz. Bu noktada anlatıları bozuma uğratmanın yolları kadar dayanışmanın da türlü şekillerde ilerlediğini söylemek mümkün. Bunun dışında görüşmeciler kendi varoluşlarının ya da bir başkasının gözünden gündelik hayatta, bizzat hayatın içindeki varoluşlarının medya ve sanattaki temsilleriyle uyuşmamasını gördüklerinde bu karşıt anlatıların bozuma uğradığını ifade ediyor.

Güçlü bir toplumsal cinsiyet karşıtı anlatı örneği olarak LGBTİ+ olmanın aileyi yıktığı/yıkacağı anlatısının yaygın bir mit olduğunu vurgulayan görüşmeciler yaygınlaştırılmaya çalışılan bir görüş olarak ailenin karşısına LGBTİ+'yı oturtmuyor. Heteronormatif, “Türk aile yapısının” kurucu unsurlarının sadece LGBTİ+'lar tarafından değil makbul toplumsal cinsiyet anlatısının dışında kalan herkesin “aileye tehdit” olarak algılandığının altını çiziyor.

Öte yandan Müslüman feministlerin veya feministlerin, kadının, LGBTİ+'ların ve hatta çocukların üzerine yıkılan rollerin ve sorumluluklarının aile içerisindeki güç hiyerarşisinin hep ezilen tarafında olmasından kaynaklı maruz bırakıldıklarının, bunların değişiminden doğacak endişelerin yani ailedeki tüm fertlerin eşit sorumluluk alacağı, saygı göreceği, söz hakkının olacağı, yalnız bırakılmayacağı ve şiddete, baskıya maruz bırakılmayacağı bir tabloya aileleri evriltmenin, bir başka deyişle eşitliğin, toplumsal cinsiyet eşitliğinin hakim olduğu aile biçimlerinin bahsedilen o tek tip aileyi nasıl alt üst ettiği ortaya konuluyor. Özellikle ebeveyn olan görüşmeciler, ailenin tek bir yapıda olmadığını, başka ailelerin mümkün olduğunu ve LGBTİ+ görüşmeciler de kan bağıyla belirlenmiş bir toplam olarak ailenin yanına seçilmiş aileleri ekleyerek seçilmiş aileleri kurmanın kendisinin, bizzat ailede yalnız bırakılmanın, destek görmemenin ve şiddete maruz bırakılmanın yerine zorunda bırakılmadan, istenildiği gibi kurulan seçilmiş ailelerin varlığının olumsuz anlatıları bozguna uğrattığını vurguluyor.

Bu kapsamda **Müslüman feminist görüşmeci toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıları şöyle bozduğunu dile getiriyor:**

Eskiden çok sabırlıydım gerçekten bir şeyleri anlatmaya çalışıyordum, artık sanırım daha sarkastik bir duruşum var. Ne kadar saçma olduğunu sarkastikleştirerek önlerine atmak etkili oluyor. Örneğin sosyal medyada etkileşimden bile baktığında, şakaya döktüğünde, mizahın etkili olduğunu düşünüyorum. Bu durumun bireysel etkilerini yaşayan herkes, göçmenler, kadınlar, LGBTİ+'lar bu anlatıların ne kadar saçma olduğunun farkındalar zaten. Bu yüzden bunu dile getirmenin, yüzlerine vurmanın daha büyük etkisi olduğunu düşünüyorum. Özellikle Müslüman kadınlara yönelik tek tip bir algı var, feministlere yönelik tek tip bir algı var. LGBTİ+'larla birlikte Müslüman feministler de yine hedef gösterilen bir grup oluyor. İkisi de aile mitini yıkmaya yönelik çok büyük bir tehdit gibi görülüyor. LGBTİ+ korkusuyla birlikte 'kadınlar kadınlarla evlenirse bizim ailelerimizi kim kuracak?' meselesi ve Türk muhafazakâr aileyi kim devam ettirecek korkusu var. Müslüman kadınlar da 'bu Müslüman kadınlar feminist olursa ailede kimleri bastıracağız, kiminle evleneceğiz, oğlumuzu kiminle evlendireceğiz' meselesi var. Büyük Aile Buluşması gibi bir şey varken bu iki grubun aynı potada eritilme sebebi bence aile konusu. Bir de sanırım beklentilere karşı çıkma durumu var. LGBTİ+ anlatılara medyada çok küçük bir gösterim var. Ama bu gösterilenler de efemine gey erkekler, Müslüman kadınlar da cefakâr şiddete uğrayan anne. Bunların karşısında duran her anlatı şoka uğrattıyor herkesi. Hedef gösterilmeye bu kadar sebep olması, edebiyatta, medyada temsiliyetimizin olması ve aile konusunda çok büyük bir etkimizin olması diye düşünüyorum.

(Görüşmeci 21)

Göçmen LGBTİ+ görüşmeci ise karşıt anlatıları madilikle nasıl bozduğunu şu şekilde ifade ediyor:

Bazen madilikle, bazen tatlılıkla, genellikle madilikle diyebilirim. En çok tetiklendiğim anlatılardan biri ve ben tırnaklarımı geçiriyorum. Böyle bir yere bağlıyorum. Feminist killjoy (oyunbozan) moduna giriyorum. Bu beni rahatsız da ediyor. Sürekli birilerini düzeltmekten çok yoruluyorum. Bazen bu tekrarlandığında durumda bir 'dur!' diyebilmek 'haddini bil!' diyebilmek önemli. Birkaç yıl önce daha kolaydı belki toplumsal açıdan da ama şu an bireysel ve sosyal bazda anlatı değiştirmek bence daha zor. Bir eğitim verip 'şöyle fobiksiniz' demekle olmuyor. En çok ulaşan kısmı bence madileyerek anlatmak çünkü çevremdeki herkes politik doğrucu olmaya çalışıyor. Onların böyle gerilmeleri hem hoşuma gidiyor hem de gerekiyor. Bir insan soru sormamalı demiyorum. Sorabiliyor olma halini seviyorum ama çok yorgunum. Trans anlatılar ve interseks anlatılar içerisinde bilmediğim bir sürü şey var. Özneyle konuşmak daha mantıklı. Ama 'bunu soramazsın' kafası da iletişimimizi engelliyor. Birbirimizi koruyacağız diye. Güvenli alanları biraz daha brave spacelere (cesur alanlara) dönüştürmemiz gerektiğini düşünüyorum. Suskunlaştık gibi geliyor ve bunu doğru bulmuyorum. Güvenli alana olan ihtiyacı anlıyorum ama bunu yaptık ve konuşamaz hale de geldik. Herkesin politik doğrucu olduğu bir yerde hiçbir şey konuşamıyoruz.

(Görüşmeci 17)

LGBTİ+ ebeveyni iki görüşmeci ise toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıları bozma yollarını şöyle belirtiyor:

Birincisi ebeveynleri güçlendirmek, ikincisi de toplumdaki fobiyle mücadele. Topluma karşı ne yapacağız meselesi biraz daha çetrefilli tabii. En önemli şey temas. İsterseniz sayfa sayfa yazı gönderin. O sayfa sayfa yazılarınızı okumayacaklar bile, bunlar zaten böyle deyip geçiyorlar. Yüz yüze geldiğinizde o kırılma noktaları çok farklı olabiliyor. Bu bir araya gelmek, temas etmek önemli. Bizim aile grubu çok çeşitli, bu da bir zenginliğimiz. Daha etkili bir mücadele vermemizi sağlıyor bu aslında.

(Görüşmeci 4)

”

Bizim bir çocuğumuz ailesiyle muhafazakâr semtte oturuyor. Ziyarete gittim, ben gittiğimde benimle konuştu. Ailesi gey diyordu ve bana trans olarak açıldı. Benim yanımda güç buldu ve ailesine açıldı. Sonrasında süreç başka ilerledi tabii. Ailesinin bizim gruba gelmesiyle çocuk daha iyi hissetmeye başladı. Aileler yeniden yapılanabilir, başka bağlar kurabilir. Yeter ki bu aile grubuyla teması kesmesin. Oradaki işleyiş alttan alta kendiliğinden değişiyor. Hepimiz aynı düzlemde farklı farklı hayatlarda ortaklaşıyoruz. Muhafazakâr bir topluma bir şeyler anlatma deneyimimiz çok. Biz bunu yapabiliyoruz. ‘Başka’yı da tırnak içinde kullanıyoruz çünkü başkalık da bizim bakış açımızla ilgili.

(Görüşmeci 5)

”

6 Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Anlatılarla Mücadele İçin Neler Yapabiliriz?

Bu kısımda görüşmecilere toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılarla mücadele etmek için neler yaptıklarını sorduk. Görüşmecileri imkanların sınırsız olduğu bir düzlemde mücadele biçimlerini hayal etmeye davet ettik. Yalnız sivil alana yönelik baskıların, toplumsal cinsiyet alanındaki kaynak yetersizliğinin ve mevcut gündemlerin görüşmecileri karamsarlığa ittiğini gördük. Görüşmeciler ileriye dönük, uzun vadeli ve bu şartlar altında gerçekçi olmayacak hayalleri kurmanın güç olduğuna değinerek uç örnekleri düşünmekte zorlandıklarını vurguladılar ve mevcut mücadele yöntemlerine, stratejilerine dayanarak bizlerle öneriler paylaştılar. Bu önerilerin şu üç temada ortaklaştığını tespit ettik:

a. Diyalog Geliştirmek ve Temas Alanları Yaratmak

b. Şiddetsiz ve Ayrımcılıktan Uzak Bir Dünyayı Birlikte Kurmak

c. Umudu Yeşertmeye ve Mücadeleye Devam Etmek

a. Diyalog Geliştirmek ve Temas Alanları Yaratmak

Görüşmecilerden aldığımız yanıtlar en çok bu başlık altında toplanıyor. Bu nedenle bu kısım, öbür alt başlıklara nazaran daha uzun halde. Bu başlıkta görüşmeciler ilk olarak iletişimde sınır çizmeyi ve anlatı değişimini teşvik etmek gerektiğini belirtiyor. Kapsayıcılık kavramının önemine değinerek eleştirinin mümkün olduğu ve çoklu görüşlerin yer aldığı cesur alanların⁴⁸ dayanışmayı teşvik etme potansiyelini görünür kılıyor. Bununla eş zamanlı olarak öneriler arasında kesişimsel bakış açısıyla hareket etme çağrısında bulunuluyor. Bir yandan uluslararası kuruluşlarla etkileşimi artırma, deneyim paylaşımı ve dayanışma odaklı toplantılar düzenleme gibi pratik adımlar da önerilerde öne çıkıyor. Görüşmeciler var olmanın, fikir paylaşmanın, topluluklar arasındaki iletişimi güçlendirmenin ve dayanışma ağları oluşturmanın önemini vurguluyor. Bununla birlikte farklı grupları bir araya getirebilecek organizasyonlarda yer almaya ve mücadele eden herkesi ortak hedefler doğrultusunda bir araya getirmeye dikkat çekiyor.

Görüşmecilerden biri toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılarla mücadele için hem bu anlatılardan etkilenen sosyal gruplar arasında hem de toplumun geneli arasında temasın ve diyalogun artırılması gerektiğini paylaşıyor. Öte yandan bunun için ihtiyaç duyulan alanlara dair cesur alan gibi terimlere değinerek güvenli alanları kendilerine sansür uygulamadıkları özgür konuşma alanlarına dönüştürme ve olumsuz anlatılara karşı ittifaklar oluşturma gerekliliği üzerinde duruyor. Görüşmeciler birbirimizin anlatılarını duymaya, dinlemeye daha çok ihtiyacımız olduğunu ve konuşmaktan, sormaktan çekinmeyeceğimiz alanlar açmamız gerektiğini vurguluyorlar.

Aşağıdaki önerilerde bu temaslar sayesinde kurulabilecek dayanışma ve ittifakların mücadele için gerekliliği ve önemini bulacaksınız:

Eş zamanlı şekilde birbirimizden güçlenmemiz, toplumsal cinsiyet karşıtlığına karşı birlikte söz üretmemiz gerekiyor. Bunu da eş zamanlı yapmamız lazım ki ortaklaşalım. Kesişimselliği görerek oradan hareket etmemiz lazım. Bana ne düşüyorsa ben onu yapmaya hazırım.

(Görüşmeci 19)

⁴⁸ Principles for 'Brave Spaces': <https://bvipartnership.com/resources-blog/brave-space>

Kesişimselliği görerek oradan hareket etmemiz lazım. Bana ne düşüyorsa ba İttifakları artırmak ya da genişletmek derim, bunu da nasıl yaparız bilmiyorum. Lubunyanın içinde bile o ittifakı ayrıştıracak dili görüyoruz. İttifak kurmamız gerekiyor ama bunu nasıl yapacağımızı, sürdürüleceğimizi bilmiyorum. Meclis diyeceğim ama çok umurlarında değiliz, bizden bahsedenler bir elin parmağını geçmiyor. Uluslararası mekanizmalar diyeceğim ama onların da umurlarında değiliz gibi görünüyor. Bir sorun oluyor, herkes kendi derdine düşüyor. Yoğunlaştığımız alana yetemiyorsak kendi içimizde, birbirimizden yardım istemek, ortak iş yapmak, birbirimizden bir şeyleri saklamak yerine beraber çalışmak gerekiyor. Uluslararası kurumlar için de aynısı geçerli. ILGA, IGLYO, Amnesty, elçilikler, lubunya dernekleriyle beraber daha bastır bastır bir iletişim kurmalı. Bir araya gelip ne yapacağımızı konuşalım meselesinin üstüne gitmek gerek. Bir değişim eğitimi gibi bir şeye katılmıştık Azerbeycan'dan, Doğu Avrupadan örgütler vardı ve çok benzer şeyleri yaşıyoruz ama herkes o kadar kendi içine kapanmış ki. Yan komşumuza bakıp 'siz orada ne yapıyorsunuz?' diyebilmemiz gerekiyor. Yapılan etkinliklerinde bu ittifakları kurmamızı sağlayabilecek bir yerde olmalı. Bir oturumdan diğerine koştuğumuz toplantılar değil, birbirimizi tanıyabileceğimiz bir şey lazım.

(Görüşmeci 3)

Var olmak, fikirlerimi bırakmamak. Daha önce başörtümü çıkarmalı mıyım diye çok düşündüm. Oysa hiçbir fikrimi bırakmadan var olmak, kesiştirmek, diğer kadınları dinlemek, benim için çok önemli çünkü aynı şeyleri hepimiz yaşıyoruz. Toplumsal cinsiyet karşıtlığı hepimizin karşısında olan bir duvar. Farklı hikayeleri dinlemek. bu insan böyle bir şey yaratmış ben de belki bunu kullanabilirim demek... Farklı teknikleri duymak güzel geliyor. Yazmak benim için çok önemli, sosyal medyayı kullanmak. Mesela toplumsal cinsiyeti reddeden tweetleri alıntılanmak bile insanlara yeni fikirler verebiliyor. Blog yazmak bile kendi anlatını yaratmanı sağlıyor. Dayanışarak ilerlemek tabii ki çok önemli. Siyasetçileri etkilemek olabilir. İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmek, derneklerin kapatılmaya çalışılması gibi şeyler var. Bizi insanlaştırabilseler bunların çok büyük etkisi olurdu diye düşünüyorum. Siyasette aktif konuma gelmeye çalışmak ve bir şekilde kendimizi göstermeye çalışmak, medya üretmek,

yazılarımızı yazmak, bunları kolektif hale getirmek. Kendi hikayelerimizi paylaşmak nasıl bir etki yaratabilir? Bunun motive edici olabileceğini düşünüyorum. Belki de hiç kesişmediğimizi düşündüğümüz insanların bizi daha insan olarak görmesi sayesinde birbirimizden hem motive edici hem de belki farklı teknikleri öğrenebiliriz. Bireysel olarak en büyük etkisi motivasyon. Çok yalnız olduğu düşünüyordum ve bu konuda yalnız olmadığımızı görmek çok etkili. İçimden mücadeleyi bırakmak geliyor bazen ama çok kötü hikayeler duyuyoruz. Bu noktada kendi ayrıcalıklarımızı fark etmek de önemli bence.

(Görüşmeci 21)

Bizim aslında birincisi görünür olmamız gerekiyor, klişe gelecek ama görünür değiliz artık. LGBTİ+ sivil toplumunu da birbirinden uzaklaştıran bir sistem söz konusu. Bu nedenle kendi komünitenle de iletişim kesiliyor. Bu, derneklere dönük baskılarla denetimlerle yapılıyor. Bizim tüm bunların karşısında yapmamız gereken görünür olmak, güçlü bir şekilde bir araya gelmek. Kimi zaman valiliklerin aldığı kararlarla kimi zaman pandemiyle sivil toplum içine kapandı. Politik doğrucu dilimizi bir kenara bırakarak anlatmak gerekiyor bence. Ortaklıkları ortaya çıkarmak gerekiyor. Ekonomik kriz benim de derdim, lubunyaların da derdi, aşk acısı, evi süpürmek, yemek, barınmak bunlar bizim dertlerimiz. Bizim toplumla yakınlaşmayı biraz daha ele almamız gerekiyor bence. Lubunyaların güçlendiği yer de burası. Lubunya sivil toplumu da birbirimizle güçleniyor sonuçta. Bir de tabii kirli bilgiyi dağıtmak ‘bakın bu yanlış, sizi kandırıyorlar’ demek de gerekiyor. Biz de aileleri tarafından hor görülen lubunyalarız ama böyle aileler de var, ‘başka aileler mümkün’ demeyi biraz daha anlamak gerekiyor. Birazcık toplumun önünde sert olabilir ama biz de çocuktuk. Bizler yaşadığımız zorbalıklara rağmen hayatta kaldık veya kalamadık. Hepimizin üstünde bir ayrımcılık ideolojisi vardı bizi okutmayan, öldürmek isteyen. Ama tüm bunlara rağmen öfkeliyiz, güçlüyüz.

(Görüşmeci 9)

Bu tek başına bizim çözebileceğimiz bir mesele değil tabii. Çok büyük bir toplumsal olay ama benim de hayalim bunların hepsini bir araya getirebilecek bir organizasyonda yer alabilmek. Bu işin mülteci sorunu, kadın sorunu, işçi sorunu var. Ezilen ötekileştirilen ne kadar grup varsa bunları bir araya getirmek gibi bir hayalim var benim ama bugüne kadar dünya kaç kere değişmiş bundan sonra da niye değişmesin? Vaktiyle Tekel Direnişine Pembe Hayat da gitmişti. O mücadeleye Pembe Hayat destek sunduğu zaman orada transfobi kalmadı. Bu tür buluşmaları artırmak, bir araya gelişleri artırmak, mücadele içerisinde değişmek, dönüşmek önemli. Çünkü kocaman bir dünyanın içerisinde değiştirilecek çok fazla insan var. Sadece LGBTİ+ meselesi değil. Bütün mücadele eden insanları bir araya getirebilecek bir yapının parçası olmak çok zor gözüküyor ama değil.

(Görüşmeci 4)

Bizim farklı kesimlere ulaşabilmemiz gerekiyor, ortak anlatılardan konuşacaksak bu kişileri dinlememiz lazım, bu kişilere ulaşmak üzerine yoğunlaşılabilir.

(Görüşmeci 10)

b. Şiddetsiz ve Ayrımcılıktan Uzak Bir Dünyayı Birlikte Kurmak

Gündelik hayatlarındaki işleyişe, normalleşmeye ve sıradanlaşmaya dair zorlukları dile getiren görüşmeciler bu başlık altında aynı zamanda şiddetsiz bir dünya tahayyülünü vurguluyor. Sıradanlaşmanın ve sorunsuz akan bir gündelik hayat sürdürmenin yolunun şiddetsizlikten ve ayrımcılıktan uzak bir dünyada mümkün olduğunu belirten görüşmeciler aynı zamanda kapitalizmin altına yaşanan değişimlerin toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılara maruz kalmaktaki etkisine de değiniyor.

Sıradanlaşma ihtiyacı kadar yerel yönetimleri ve katılımcı demokrasiyi güçlendirme ve yerel örgütlerin kapasitelerinin güçlendirilmesi ihtiyacına da değiniliyor:

(Toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesi için) [K]atılımcı demokrasi, belediye meclisleri, yerel örgütler öz örgütler, yani SPoD, Kaos GL, Genç LGBTİ+, ÜniKuir, Pembe Hayat bütün Türkiye'ye yetemez olmuyor zaten. Ben gerçekten lubunyalardan inadına da bayılıyorum, gerçekten hoşuma gidiyor bu inat. O yüzden evet, yerelde mücadele çok önemli. İnsanca yaşamak istiyorum, sıradanlaşmak istiyorum. Bir de üniversitenin ilk başlarında şeye takıldım, beni önce Fırat (anonimleştirilen isimlendirme) olarak bilsinler LGBTİ+ kimliğim öne geçsin istemiyordum, başta bu içsel fobilerden falandı ama şu an başka bir yere evrildi. Normal olmak, sıradanlaşmak bu kadar zor olmamalı. Lubunya doğdum, büyüdüm diye normal olmaktan bu kadar mahrum bırakılmaktan çok sıkıldım.

(Görüşmeci 7)

Cinsiyetsiz bir dünya hayal ederdim ilk olarak, kimsenin kimseyi bedensel özellikleri yetileri üzerinden ayırtmadığı, herkesin kendi çeşitliliğiyle güzel olduğu, eşit saygı gördüğü bir toplum hayal ederdim. Bugün yaşadığımız dünyada bu mümkün değilmiş gibi de duruyor. Şu an olan bu toplumsal cinsiyet karşıtlığını şöyle okuyorum, bu konuda çalışanların söylediği de bir şey ulus devletler kurulduktan sonra pandemi, savaşlarla yeni bir tur milliyetçilik yükseliyor ve toplumsal cinsiyet karşıtlığı da bunun bir parçası. Kapitalizmin gittiği yer içerisinde bunun böyle olduğunu ve tarihsel süreç içerisinde yaşanması kaçınılmaz bir durum olduğunu düşününce biraz daha bununla baş edebiliyorum. Çünkü kriz olmadan değişim, dönüşüm de çok mümkün olmuyor gibi düşünüyorum. Bir yandan bu kadar baskıcı korkunç şeylerin olduğu bir zamandayız. Savaşlar, deprem bir sürü şey sayabiliriz negatif, mücadeleye ket vuran veya gündelik hayatımıza ket vuran. Ama bununla birlikte çok anlatıya dönüşmesi de ana akımda hiç olmadığı kadar translık konuşuyoruz negatif örneklerle de olsa. Translık eskisi gibi tartışılmıyor. Birçok farklı meslek grubundan transları görüyoruz, feminist çevrede seks işçiliğinin daha farklı tartışılabildiğini görüyoruz. Öyle bir zamana gelelim ki LGBTİ+ demeye, trans demeye ihtiyacımız kalmamasın. Bunlar zamanında kullanılan toplumsal kategoriler olarak kalsın isterdim. Şu an olanları da bu dünyaya giderken yaşamamız gerekenler gibi düşünmek istiyorum.

(Görüşmeci 25)

Yeni bir dünya başlıyorsa baştan, şiddetsizlik çok iyi geliyor. Bu dünya ütöpk de değİL aslında, bugüne kadar var olan şiddetler var ya, kafamı çok karıştıran bir konu. İdealimde şiddet yok, nefret suçu yok, sınır, toprak, savaş yok. Şu an böyle bir gerçeklikte de yaşamadığımız için benim beynim çok da uçamıyor ama ne güzel keşke yani.

(Görüşmeci 1)

”

Trans feminizm tartışmaları yaparken dernek içinde kapsayıcılık kavramını çok tartıştık. Kapsamak dahil etmek değİL... Cesur alan hikayesini çok fazla konuştuk, ‘güllümlü cesur alanlar kuralım’ denmişti. Önce ‘biz içerde bunu nasıl dönüştürebiliriz?’ diye düşündük bununla ilgili çok spesifik bir aksiyon gelmiyor aklıma. Belki o da bir özeleştirisi olsun, gündem çok yoğun, esenlik haline çok odaklanan ve trans öznelerle dayanışan bir yerde olundu şu ana kadar. Elimizde sınırsız kaynaklar olsaydı... Bugün şiddet aracı olarak kullanılan her aracın hatta şiddetin ortadan kalktığı ve belli grupların hiçbir zaman sonsuz güç sahibi olmadığı bir toplum isterdim.

(Görüşmeci 18)

”

Aktivizmi de aslında tahayyüllerimin gerçekleşebilmesi umuduyla yapıyorum. Yüzüme bakıldığında cinsiyetimin veya kıyafetimin altında ne olduğu düşünülmesin. Zeka hiyerarşisinin kalktığı en üstün hayvanın insan olmadığı, hak savunuculuğundaki kesişimlerin korunduğu bir dünya hayal ederim. Uç tahayyülümün ana kaynağı şiddetsizlik, herkesin şiddetsizlik üstünde anlaşmış olduğu, kuir vegan trans feminist görüşleri benimseyip kendi egolarını da sorguladıkları bir tahayyül.

(Görüşmeci 2)

”

c. Umudu Yeşertmeye ve Mücadeleye Devam Etmek

Farklı alan ve temalarda emek veren, varlığını sürdüren görüşmecilerin ortaklaştığı noktalardan birisi de umut etme, mücadeleye devam etme vurgusu olarak karşımıza çıkıyor. Mücadele veriyor olmanın kendisi, görüşmecilerimiz için güçlendirici bir yerde duruyor. Birbirimizin mücadelelerini gördükçe birbirimizden ilham alma, hayata yeniden tutunma isteği olduğu görüşmecilerin ifadelerinden anlaşılıyor. Toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılara rağmen umut edebilmeye ve hayal kurmaya devam etmeye dair en büyük motivasyonlardan birinin de verilen mücadelelerin örgütlü olmasından, birlikte atılan adımlarla, kurulan temaslarla bir arada olma halinin genişlemesinden ve verilen emeklerin karşılığının hiç beklenmedik yerlerde görülebiliyor olmasından kaynaklanıyor. Bu durum daraltılan alanlarda bile var olma konusunda inatçı ve kararlı olduğumuzu, toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılarla ve yıldırma politikalarıyla hedeflenenlerin beklendiği şekilde karşılık bulmadığını gösteriyor.

Mücadele verdikçe, toplumla bir savaş veriyoruz, bizi hedefe koyanlarla ayrı bir savaş veriyoruz. Belediyeler döneminde bir seçim çalışması yürütüyorduk. Burada kadınlar en önde yürüyordu ve yerlerini erkeklere bırakmıyordu. Sıra bizimdir artık. Örneğin kahvede bir arkadaş vardı, erkeklere 'siz çıkın en arkaya' dedi. 'Biraz da biz önde olalım' dedi, herkesi arkaya atarak en öne geçti. Ben kadın devriminin geliştiğini düşünüyorum. Köyünden, mahallesinden çıkmayan bir kadın şimdi yöneticilik, belediye eş başkanlığı, milletvekilliği yapıyor. Milletvekilleri siyasal mezanı değil, hayatın içerisinden pişe pişe geliyor... 'Sen farklısın diğerleri gibi değilsin' diyorlar ya hani birimizi kabul ediyorlar, birimizi kabul etmiyorlar. Bu değişim dönüşümün toplumsal olan yanı, seni hem ayakta hem diri tutuyor. Belki yoruyor, zorluyor ama dinç de tutuyor. Senin motivasyonun nereden geliyor diyorlar, ben de diyorum ki depresyona girecek zaman bulamıyorum. Negatif değil de pozitif düşündüğün zaman işte hem etkileniyorsun hem de etrafını etkiliyorsun. Bir de kayyum açısından değişim mücadelesi verdiğimiz ağlarda bunu anlatıyoruz; belediyeler evet, bir kazanımdı. Ama onlar bir araçtı, amaç değildi. Her şey onlar değil. Şu an parti var, dernekler var ama bunlar araç işte. O araçlara ihtiyaç var evet, ama bunların amacımız haline dönüşmemesi gerekiyor. Onun yanılığlı yaklaşım olduğu kanısındayım.

(Görüşmeci 22)

Çocuklarla daha çok barış çalışması yapabiliyor olmak ve bir noktadan sonra çocuklarla evin mekânsal olarak dönüşmesi gibi hayallerim var, nasıl olur bilmiyorum. Ama olabileceğine de inanıyorum. Umutsuz değilim.

(Görüşmeci 24)

Ben şunu söylemek istiyorum: Korkmayın ve umudunuzu bırakmayın. Bu ayrımcı düşüncelerin yeri yok, bunu her temas ettiğim insana geçirmek istiyorum. Beni meclis de ilgilendiriyor. Keşke bir ebeveyn olarak orada da anlatabilsek keşke. Çağırın anlatalım diye bir çağrı yaptık ama çok da yanıt alamadık. Seçim gündeminden dolayı o bağlantılarımızı da harekete geçiremedik. Sade yerlerde, mahallelerde oluşturulan evlerde, mahallelinin geldiği yerlerde o teması sağlayıp, nasıl bir fark görüyorsunuz, bizi güçsüz aile olarak nitelendirmenize ne neden oluyor oralarda bir şeyler yapmayı çok isterim. Hem güçlü ve umutlu hem de geleceğe karşı daha hayalli kılıyor.

(Görüşmeci 5)

Son olarak toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılara dair oluşturulan diğer raporlarda da bu araştırma ile paralel düşünebileceğimiz mücadele önerilerinin yer aldığını vurgulamak gerekir. Bu durumun farklı ülkelerdeki etkilerini düşünmek ve kurulabilecek dayanışmaların sınırları aşarak küreseldeki toplumsal cinsiyet karşıtı harekete karşı birlikte, ortak stratejilerle hareket edebilmek bizim için de güçlendirici bir hamle olabilir. Bu bağlamda uluslararası adalet ve insan hakları mekanizmalarının güçlendirilmesi konusunda adımlar atılması öneriliyor.⁴⁹

Buna ek olarak görüşmelerde de ortaya çıkan bilgi kirliliğine ve kutuplaşmaya karşı bir iletişim dili oluşturulması gerekliliği bir başka öneri olarak burada da vurgulanıyor. Ayrıca sivil toplumun siyasal katılımının güçlendirilmesi için çalışılması öneriliyor.⁵⁰ **Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığıyla Küresel Mücadele** (Global Resistance to Anti-Gender Opposition) raporu sivil toplumun ve alanda mücadele verenlerin finansal kaynaklara erişimine dair sıkıntılarla birlikte bu alanda yapılacak güçlenme çalışmalarına olan ihtiyaca değiniyor. Görüşmecilerimiz tarafından da sıkça dile getirilen alan ihtiyacı, bu raporda da belirtilerek ayrıca deneyim aktarımlarıyla birbirimizden öğrenebileceğimiz taktik, strateji, bilgi ve beceriler olduğuna vurgu yapıyor. Buradan yola çıkarak, ördüğümüz mücadelede ve dayanışmada küresellik vurgusunu artırmaya çalışabiliriz, ortaklaştığımız, beraber dertlendiğimiz birçok noktada dünyanın farklı yerlerinde benzer mücadeleleri verenlerden güç alabileceğimizi hatırlamakta fayda var.

^{49, 50} Damjan Denkovski, "Disrupting the multilateral order? The impact of anti-gender actors on multilateral structures in Europe?" (Berlin: Centre for Feminist Foreign Policy., 2022), <https://centreforfeministforeignpolicy.org/2023/01/17/disrupting-the-multilateral-order>

7 İlham Verici Hikayeler

Bu kısımda toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında görüşmecilere ilham olan ve onlara motivasyon sağlayan hikayeleri bulacaksınız. Buraya 9 görüşmecinin yanıtlarını eklemedik. Bunun nedeni 4 kişinin soruya yanıt vermemesinden ve diğer 5 görüşmecinin yanıtlarının güçlendirici anlatılara verdikleri örneklerle aynı örnekleri vermelerinden kaynaklanıyor.

İlham verici hikayelerin raporun alt bir bölümü olarak, görüşmecilerin ifade ettikleri biçimde, olduğu gibi rapora dahil edilmesini, görüşmecilerin anlatılarının görünür kılınması açısından önemli buluyoruz. Bu hikayelerin toplumsal cinsiyet karşıtı anlatı olarak okurları ve aktivistleri motive edeceğine inanıyoruz. Ayrımcılığa maruz bırakılan ve olumsuz anlatıların hedefinde olan gruplar olarak hem birbirimizin anlatısından, deneyiminden ve ilhamından beslenebilmek hem de başardıklarımızın ya da başaramadıklarımızın, varoluşumuzun ya da kaybımızın bizler için ne denli önemli olabileceğini gösterebilmek niyetiyle görüşmecilerimizin sesini yükseltiyoruz.

Görüşmeci 1

“ Mayıs ayında toplumsal cinsiyet karşıtlığı ile mücadeleye dair bir konferansa katılmıştım. Orada bir an oldu. “Bireysel ve örgütsel olarak kim toplumsal cinsiyet karşıtı hareket savunucuları tarafından hedef alındı?” gibi bir soru soruldu ve hepimiz ayaktaydık. Bu çok olumsuz gibi görünüyor. Ama 128 kişi ayaktaysa, bu demektir ki hepimiz mücadele ediyoruz. Ortak bir derdimiz var.

Görüşmeci 2

“ Ben Kadın Çalışmaları Öğrenci Topluluğundayken bir etkinlik yapmıştık. Bir standta kutu koyduk. “Me too” etiketiyle yürütülen bir şeydi ve gelen herkes anonim bir şekilde buraya kendi hikayelerini yazabiliyordu. “Ben bunu yazmayayım, bu küçük bir şiddet” gibi düşünenler de attıktan sonra kutudan çıkanlar okunduğunda, onların hiç de küçük bir şiddet olmadığını gördü. Herkesin birden fazla hikayesi olduğu ortaya çıktı. Şiddeti yaşayanların daha önce fark etmediği, yaşadığı şiddeti o esnada fark ettiği, çok duygusal ve kimileri için tetikleyici bir etkinlikti. Ama aynı zamanda yalnız olmadığımızı ve dayanışmayla birbirimizin yanında olarak güçlenebileceğimizin farkına varabildiğimiz bir alan oldu. Biz bu etkinliği yaptığımız için okulda var olan bir tacizcinin ortaya çıkmasını sağladık. Bu yıllardır çözülmemeyen bir durummuş meğer. Biz kulüp olarak aksiyon alıp çözümlenmesini sağlamıştık, bu anlamda da önemliydi.

Görüşmeci 3

“ Aklıma Bartuvizm’in çizimleri geliyor ilk. Unutmaya ve hatırlamaya dair bir çizgi roman serisi vardı ilk zamanlarda. O mesela biraz daha farklı bir yerde benim için. Bu çizimler Bartu’nun gündeliğine dair, non-binary olmaya, vegan olmaya, aseksüel olmaya dair, çok fazla kimliğe ve olaya dair, intersekslere dair bir şey söylerken tıp etiğine dair de bir şey diyor mesela. Bartu’nun bakkala gidip cinsiyetimiz kalmamıştır gibi bir karikatürü vardı, o aklıma geliyor. Çizgi romanlardan Tillie Walden’in Are You Listening? (Dinliyor musun?) ve On a Sunbeam (Güneş Işığı Üstünde) romanları var. On a Sunbeam böyle kuir bir bilim kurgu gibi, arkeologluk yapıyorlar ama uzay çağındalar ekip tamamen kuirlerden oluşuyor, biraz dekolonyalizm ile de alakalı, bu bana çok iyi gelmişti. Hem böyle uzay var, eski inanışları canlandırdıkları, yer altı halkı var, biraz kuir bilimkurgu gibi. Alison Bechdel’in Annem Sen Misin? kitabında da mesela kuir biri, annesiyle ilişkisini anlatıyor. Aile anlatısı ve anneye dayanışma hep anneye acıma veya suçluluk hissetme üzerinden bir şey gibi geliyor bana. Eşit bir yerden değil gibi. Bu kitap buna alternatif bir örnek. Bir de Borders (Sınırlar) diye bir kitap var, bu da göçmenlik ve mülteciliğe dair kuir de bir anlatı. Böyle şeyler bana daha iyi geliyor, bir anlatıyı kıracaksak da bunu sadece lubunyalık üstünden değil, engellilik, göçmenlik, sınıf gibi bir sürü statüyle kırmak önemli... Bir de Annemle Geçen Yaz filmi. Bu film bakım emeği ve çocuklar, aile ilişkileri üstüne. Cinsiyet anlatısı tek biçimde, aile anlatısı tek biçimde kuruluyor. Örneğin evinde, beyaz, zengin, orta sınıf, çocuğuna bakan şeklinde. Filmdeki annenin anneliği, mesela oraya uymuyor, o kadının yaşadıkları; aile anlatısını bozuyor. Bu sadece lubunyalara dair değil, onu da görmeyen bir yerde. Bu gibi anlatılarla ittifakları buralardan kurmamız gerekiyor.

Görüşmeci 4

“ LGBTİ+’ların da katıldığı ve Pembe Hayat’ın dayanışma göstererek direnişi ziyarete gittiği Tekel Direnişi.

Görüşmeci 5

“ Yerel bir yönetimin özel güvenlik grubuna eğitim veriyorduk. Güvenlik grubu olduğu için kendi oğlumun mektubunu da kullanmayı düşündüm duygusal bir etki olması için. Bu eğitimi kurum zorunlu tutmuş. Herkes “niye geldik buraya” gibi bir modda. Ben bu mektubu okudum. Çok sessiz bir ortam oldu, sert görünümlü insanlar, sağ eğilimliler çoğunlukla. Çoğu insan ağladı, pişmanlıklarını anlattılar, sorular sordular. “Çok özür dilerim bilmiyordum” ve “neden böyle davrandığımı bilmiyorum”, “böyle bir süreç olduğunu bilmek, beni sorumlu tutuyor artık” diyenler oldu. Biri kolundaki bileziği hediye etti. Bu geri dönüşler ve yarattığımız etki gerçekten bir özgüven veriyor ve herkese sözümüz var. Herkesi etkileyebiliriz. “Yeter ki koşullar olsun” dedirtiyor. Sonuçta faaliyetler yasaklandı ama hep bir yol ürettik. Hızla dayanışma geliyor, duygusal paylaşımlar, örgütlerin birbirini desteklemesi ve herkesin birlikte hareket etmesi... Önemli olan örgütlü, çaba içinde ve umudunu yitirmeden devam edebilmek. Bunun kendisi bile çok önemli.

Görüşmeci 6

“ Çok dindar bir ailede çok kalabalık bir ailede doğdum büyüdüm ve orada hem dinsiz hem eşcinsel devrimci olmak üstüne bir de hayvan yemeyi bırakmak çok farklı bir deneyimdi tabii. Ahmet Yıldız ile arkadaş olmam bir dönüm noktasıydı. Ben muhabir olarak çalışmaya başladım. 15 Temmuz'da öldürüldüğü haberi geldi, haberini ben yaptım, donmuş bir şekilde yazdım o haberi. Cinayet, cenazeyi alamamak... O sürecin sonunda benim ailem de bir gün beni öldürmeye karar verirse “ben Kimsesizler Mezarlığı'na gömülmek istemiyorum” dedim ve cenazemi arkadaşlarım defnedebilsinler diye kız kardeşime açıldım, 20 yaşındaydım o sırada. Sonraki sene kız kardeşim “kardeşinim, yanındayım” dövizleriyle Onur Yürüyüşüne geldi. Ahmet Yıldız'ın hikayesi beni daha cesur birine dönüştürdü. Benim hayatımda “korkunun ecele faydası yok” noktam oldu ve sesi daha çok çıkan birine dönüştüm. İnsanlar neden ölülerimiz kıymetlidir kısmını pek anlamıyorlar. Mesela Marsha P. Johnsonlar, Sylvia Riveralar, New York'un dönüşmesi ve dünyanın çeşitli yerlerinde geçmişin militanları benim ilham aldığım insanlar ve hâlâ onların haklarını ödeyemeyecek gibiyim. Bir kartopu bir çığa dönüşür. Benim C platformuna (anonimleştirilen isimlendirme) geldiğim yer de Ahmet Yıldız'ın öldürülmesi oldu, bir cesedin üzerine kurmuş oldum bütün her şeyimi.

Görüşmeci 7

“Crea diye bir kurum var Hindistan menşeli, Nepal’de bir konferans yapmışlardı. 4-5 günlük bir konferanstı, Türkiyeliler olarak inanılmaz ayrıcalıklı bir ekiptik orada. Şunu gördüm, “hayır ya benim Köln Pride’ına gitmeye ihtiyacım yok.” Benim Ramallah’a, Beyrut’a, Nepal’e gitmeye ihtiyacım var. Önce neye sahip olduğumuzu ve neye tutunmamız gerektiğini görmek gerekiyor ki oradan ilerleyelim. Kurmamız gereken ittifakların da doğuda olduğunu düşünüyorum, batıda ise Balkanlar... Fon verenlerin parasını gerçekten Beyrut’taki aktivistlerle harcayalım, Tunus ile harcayalım. Şu an mesela Türkiye gökkuşağı bayrağının falan farkında ama bilmediği birçok şey var. Bu konferanstan da en çok onu hatırlıyorum. Yerelde ne diyorlarsa o kavramı hiç dillendirmedikleri bağlamlarda aktivizm yapan insanlar var ve bir araya gelebilecekleri bambaşka yollar bulmuşlar. En çok aklıma gelen bu.

Görüşmeci 9

“ İlk örgütlendiğimde diğer dernekleri tanıımıyordum, bilmiyordum bile ama kendimi uzak hissediyordum. Bir anda böyle resmi işlerin içinde buldum kendimi. O dönem Muamma ile tanıştım. Tüm dernekler aynı şeyi mi yapıyor bilmiyorum. Bu bağlamda Mersin'deki derneklerin benim hayatımdaki yeri çok önemli. Bir arkadaş bana kendi yaptığı işlerin, birkaç evrağın fotoğraflarını attı ve ben bana yardım edilmesine hiç alışık değilimdir. Yine bana orada çıktığı desteği ikinci kez Mersin'de de gösterdi. İlk gittiğim Onur Haftası da Mersin'deydi ve otobüse bindim Mersin'e 15 saat. Hiç daha önce tanık olmadığım bir şeye tanık oldum. Bir suru lubunya gullüm yapıyor. Acaba laf mı sokuyorlar? Nasıl bir dinamik var? Ben çekingen bir tiptim. Kendi içine dönük biriydim ve orada dernekteki kişilerin benim elimden tutması, beni insanlarla tanıştırmaları ve yürünebilen bir yürüyüşte bulunmak beni çok etkiledi. Orada herkesin mutlu bir şekilde yürüyebilmesi, isyanını dile getirebilmesi, birinin de ben çekinmeyeyim diye elimden tutabilmesi çok güzeldi. Ortak bir meselede sözünü söyleyebilme hali benim için çok ilham vericiydi. “Ben doğru yerdeyim”i söyleten yer de burası oldu. Bize ne umut veriyor dersiniz de ortak sözü ürettiğimiz yerlerin kendisi bence bize umut veren şeylerden biri. Bunu bir eğitimde yaşadık örneğin. Almak durumunda olduğumuz bir eğitim vardı ve konuşulan konularda eğitimi veren yer çok yanlış anlatıyordu, ki biz onlara “içeriği önceden gönderin, yoksa madilik çıkar” demiştik. Ortak madilikler bence bizi çok güçlendiriyor. Kendi alanlarında belli otoritelere sahip insanlar ve bir arada bir şeye itiraz etmeye sıra geldiğinde herkes yapabiliyor bunu. Bir de lubunya hareketinde hepimizin aynı tarihin içinde yer alması ve bir yerlerden bu tarihin kaydını tutması umut veriyor. Lubunyalılarla temas edebilmek, lubunyalıların gelmesi umut veren şeylerden birisi. Bir kültürün devam ettiğini görebiliyoruz. Hareketin başlangıcından beri orada olan ve yeni yeni insanların gelmesi, ortak derde sahip olması da umut veriyor.

Görüşmeci 10

“ Çocukken babama ağlıyordum “bana Amerika’dan Queer as Folk DVD’leri getirir misin?” diye, babam da gizli gizli getiriyordu. Tüm şehir senin değil ama sana ait mekanlar var fikrini verdi bana izlediklerim. Bunun olma ihtimali bana ilham verdi. Yurtdışına kaçma isteğim de bana buradan geldi sanırım.

Görüşmeci 14

“ Geriye dönüp yaptığım şeylere baktığımda nerede, kime nasıl etki ettiğini gördüm. Çalışmalarımız üzerinden tanıştığımız bir annenin çocuğu şu an ADIS (Alternatif ve Destekleyici İletişim Sistemleri)⁵¹ kullanıyor. Konuşmayan bir otistiğin ADIS’i öğrenmesi bizim sayemizde değil sadece. Ama onun iletişim kurabilmeye başlamış olması ve bizim buna alan açmamızın baştaki yediğimiz laflar sayesinde olduğunu düşününce bu beni mutlu ediyor. Sosyal medyada diğer uzmanların paylaşımlarını görüyorum. Orada bize laf eden insanlar bizim dediğimiz yere geldiler. Bize hakkımızı teslim etmiyorlar ama onların otistik danışanları bundan faydalanıyor sonuçta. Benim işime yaramadı ama birilerinin işine yaraması iyi geliyor.

⁵¹ İletişim kurmak için kullanılacak alternatif yöntem veya destekleri içerebilen sistemlerdir.

Görüşmeci 17

“ RFSL diye İsveç'in büyük bir lubunya derneği var, onların “perşembe buluşması” diye bir buluşmasına gittim. Normalde burada trans grubu, non-binary grubu gibi gibi ayrı buluşmalar var. Perşembe de herkesin gelebileceği bir gün, çok güzel bir alan. İsveç'e geldikten sonra ben engellilerin sosyalleştiğini, etkinliklere katılımını daha çok görmeye başladım. Burada engelli lubunyalılarla tanışmak, konuşmak, onların hayata dahil olduğunu görmek benim çok hoşuma gidiyor. Ayrıca yaşlıları gençleri beraber görüyorsun. Belli bir yaştan sonra lubunyalılar alanlarda yok bizde. Burada bir HIV derneğindiyim ve kitle 60-70 yaş.

Görüşmeci 18

“ Sara Ahmed'in üst üste binen çok katmanlı birtakım kimliklerden beslenen akademik çalışmaları çok ilham verici ama özellikle **Feminist Bir Yaşam Sürmek**'te mezarda kolu çıkan kızın hikayesi aklımda. Elinin hava kalkan yumruk haline dönüşmesi. Aykırı olmaya çok teşvik eden bir tarafı da var. Kitapta zibilyon tane hikaye var ama ben hâlâ onu düşünüyorum. Duygusal, romantik bir yerden. Ölümde bile bir son yok, hep bir miras bırakıyoruz. Hâlâ kazanılan bir sürü şeyin üstüne koyarak ilerliyoruz.

Görüşmeci 21

“ Aklıma ilk İran filmleri geldi, temsiliyet konusunda çok kişisel olan bir şey tabii. Çünkü çok farklı karakterlerde başörtülü kadın temsiliyetleri görüyoruz. Bu nedenle ne zaman İran filmi izlesem ağlıyorum. Çünkü birileri var, görüyorsun, benim için çok önemli olduğunu düşünüyorum. Onun dışında hikaye olarak annem tabii ki. Ben ataerkil bir aile yapısında büyüdüğümü düşünüyorum, annem bir de köyde doğmuş, annem 16 yaşında traktörleri çalıp kendi kendine araba kullanmayı öğrenmiş. Yıllarca farklı eğitimler almış ama çalışmamış, okuyamamış. Benim okuma sürecim ve onun “ben çalışmak istiyorum” demesi birbirimize çok ilham verdiğimiz bir yerde duruyor. Annemden sonra teyzem de çalışmaya başladı. Şu an çok çok farklı hikayeler görebiliyorum. Kuzenlerim şimdi okula giderken mutlu hissediyorlar. Üniversiteye giden kuzenlerimin sayısı arttı. Bana açılan kuzenim de oldu mesela. O yüzden bunlar annemle başladı, ekonomik özgürlükten sonra sosyal kısım da geldi.

Görüşmeci 23

“ O kadar çok hikayemiz var ki... Kadına yönelik şiddet öğrenilen bir şey. Dolayısıyla savaş ortamında doğmuş çocuklar ve savaş ortamında büyüyen kadınlar olarak savaşırsız bir dünya hayal etmek önemli benim için. Bütün dünya kadınları için böyle. Gazzede de kadınların savaş aracı olarak kullanıldığını görüyoruz. Savaşın her türlüsü kötü. Bu savaş sistemlerine karşı mücadelemizi ne olursa olsun yürüteceğiz. Herhangi bir ortamda biz bu mücadeleyi yürüteceğiz. Tabii ki barış içinde yaşamak hepimizin hayali. Toplumdaki kadınların tümünden özgür olması hepimizin hayali. Toplumda bir tane kadın bile sömürüye maruz kalıyorsa ben de kalıyorum demektir. Cezaevine de girsek mücadelemizden vazgeçmeyeceğiz.

Görüşmeci 24

“ Van'dan Ankara'ya bir uçuş esnasında yanımda bir kadın oturuyordu, bana Kürtçe bir şeyler söylemişti ve ben ona cevap verememiştim. Bu beni çok düşündüren bir şey olmuştu. Kürt masalları da “hebû qet tune bû/ carek ji caran”, yani “bir varmış bir yokmuş” diye başlıyor. Anlatıların aynı motifleri taşınması gibi şeyler buraya kafa yorarken beni etkileyen durumlardan bir tanesiydi. Bir ilham verici anlatı da anneannemin kendisi sanırım. Anneannem bizimle yaşamıştı bir süre, onun ailesi Alevi, dedem Sünni ama onun kurduğu ilişkiler daha Alevi kültüründen gelen, daha şefkatli bir yerde duruyor. Yatsıdan sonra bile 7-8 sofralık misafir ağırlamış. Kendi hayatımda anneanneme bakıyor olmak, acı çekmiş ama acılaşmamış bir örnek olarak anneannemi görmek çok önemli benim için. Görülme hikayesi. Şiddet gördüğümüzde ya da kolay bir hayatımız olmadığında, orada acılaşmak, kötüleşmek ile daha şefkatli, onaran tarafta olma arasındaki farkı; görülme, kabul edilme olarak açıklamak gibi geliyor. “İyi ki varsın” diyen bir ebeveynin varlığı gibi... Bu insanların varlıklarıyla yok olmuyoruz gibi geliyor. Dayanışmayı sergileyerek yolda yürümeyi sağlıyoruz.

Görüşmeci 25

“ Alok Vaid-Menon örneğin, onun yaptığı aktivizm bana çok ilham veriyor. Stonewall ve Marsha P. Johnson ve Sylvia Rivera yine. Gözaltına alındıklarında, polis tarafından şiddet görüyorlar ve o laf atmaları, tacizleri hiçbir şekilde kaale almayıp polise “sizin bugün kombininiz çok kötü” falan diyorlar. Bu tür hikayeler bana çok iyi geliyor. Evet orada şiddet var ama gullüm, lubunyalık o akışın devam ettiğini gösteren bir şey oluyor ve o egemen söylemi, baskılayıcı şeyi alt üst eden, orada bir iz bırakan hikayeler benim çok hoşuma gidiyor. Türkiye'den de çok var tabii: Örneğin Esmeray ve Ebru Nihan Celkan'ın oyunları.

E SON SÖZ

Araştırmada görüşmeciler hikayelerini anlattıkça, farklı bakış açılarından oluşan bir mozaikle karşılaştık.

Toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılar; yalnızca bireylerin kimliklerini, gündelik hayatlarını şekillendirmekle kalmıyor, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal algı üzerinde de önemli bir etki yaratıyor. Bu olumsuz anlatılar, sivil alanın bizzat kendisini, faaliyetlerini, bu faaliyetlerin hedef kitlesini, bu kitlenin çalışmalara katılımını ve özneleri doğrudan etkiliyor.

Bu araştırma kapsamında toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların çok yönlü dünyasını, bu anlatılarla başa çıkmak için mücadele eden Türkiye'deki aktivistlerin, STÖ'lerin ve tüzel kişiliği olmayan platformların çalışmaları ve yaşamları üzerindeki derin etkisini inceledik. Araştırmada görüşmeciler hikayelerini anlattıkça, farklı bakış açılarından oluşan bir mozaikle karşılaştık. Bu sayede biz de burada kimlik, faaliyet, anlatı ve mücadele çeşitliliğini gözler önüne sermeye çalıştık. Görüşmeciler aracılığıyla olumsuz anlatıları ve normları yıkmak, klişelere meydan okumak ve öznelerin kendilerini kabul etme ve güçlendirme yolları oluşturmak için gösterdikleri cesur çabaları okura aktarma niyetiyle yola çıktığımız bu çalışmada, bir taraftan da görüşülen kişilerin yürüttüğü savunuculuk, kapsayıcı topluluklar oluşturma ve ittifaklar geliştirme gibi stratejilerinin peşine düştük.

Son olarak olumsuz anlatıları sürdüren ve kişilerin toplumsal cinsiyet deneyimlerini kısıtlayan toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların yaygın varlığını tespit etmeye; görüşmecilerin anlatılarını inceleyerek kişilerin ve kurumların bu tür ideolojilere meydan okuyuşlarını görünür kılmaya; günlük hayatlarımıza sirayet eden toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıları görüşmecilerin nasıl bozduklarına ve bunlara nasıl direndiklerini keşfetmeye olanak sağlayan bu çalışmamızın; toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılar zarar verici etkilerine göğüs geren ve toplumsal cinsiyet kimliklerinin zenginliğini kapsa(ya)mayan Türkiye toplumunda yaşamaya çalışan kişilerin umuduna, gücüne ve dayanıklılığına okurlar olarak hepimizin şahit olduğuna inanıyoruz.

Toplumun türlü deneyim, kimlik ve perspektiflerinden müteşekkil yapısının ve bileşenlerinin barış ve iyilik hali içerisinde varlığını sürdürebilmesinin yolunun herkesin eşit ve özgür bir dünyada kendiliğini yaşamaya ve kendi anlatısını oluşturması, bir başkasına aktarması yani iletişim kurmasından geçtiğini vurgulayarak rapora son veriyoruz.

Umuyoruz bu çalışmamız kendi anlatılarımızı kurmamıza, çoğaltmamıza ve anlatılarımızın birbirleriyle temas etmesine imkan tanır.

“Ankara ve İstanbul'daki Devlet Üniversitelerinde LGBTI+ Hakları Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporu”. ÜniKuir ve SPoD, Ağustos 2022. <https://www.unikuir.org/assets/public/projects/dosyalar/ankara-ve-istanbul-daki-devlet-universitelerinde-lgbti-haklari-baglamindatoplumsal-cinsiyet-esitligi-raporu.pdf>.

Atlı, Berfin. “Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Anlatıları Bozmak İçin Yeni İttifaklar Arayışı”. SPoD, Ocak 2024. <https://spod.org.tr/wp-content/uploads/2024/01/Toplumsal-Cinsiyet-Karsiti-Anlatilari-Bozmak-icin-Yeni-Ittifaklar-Arayisi-Raporu-dijital-TURKCE.pdf>.

Bianet - Bağımsız İletişim Ağı. “Erdoğan: Bu Feministler Filan Var ya...” 17 Şubat 2015. <https://bianet.org/haber/erdogan-bu-feministler-filan-var-ya-162367>.

Cobb, Sara, Jale Sultanlı, ve Alison Castel. “Collaborating Across Differences to Reduce Authoritarianism: A Literature Review”. Horizons Project & Civic Futures, t.y.

Çağatay, Selin, Zeynep Gülrü Göker, Olga Selin Hünler, ve Aslı Polatdemir. “Collective Resilience and Resistance in Hybrid Times: Gender Struggles in Germany, Turkey and Sweden”. Gender, Place & Culture, 22 Haziran 2023, 1-24. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2023.2226362>.

Çelik, Nur Betül, ve Banu Durdağ. “OHAL Sonrasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mücadelesi ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Akademide ve Sivil Toplumda Sorunlar, Beklentiler, Öneriler”. AĞ-DA, 2021. <https://ag-da.org/wp-content/uploads/2022/08/OHAL-Sonrasinda-Toplumsal-Cinsiyet-Esitligi-Mucadelesi-ve-Toplumsal-Cinsiyet-Calismalari.pdf>.

Denkovski, Damjan. “Disrupting the multilateral order? The impact of anti-gender actors on multilateral structures in Europe?” Berlin: Centre for Feminist Foreign Policy., 2022. <https://centreforfeministforeignpolicy.org/2023/01/17/disrupting-the-multilateral-order>.

Doğan, Mertcan. “Kesişen Anlatılar: Güvenikleştirme ve Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığı”. Program adı: Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Anlatıları Bozmak için Yeni İttifaklar, İstanbul, 22 Temmuz 2023.

Duvar. “Türkiye Aile Meclisleri'nden 8 Mart karşıtı çağrı”. 08 Mart 2019. <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2019/03/08/turkiye-aile-meclislerinden-8-mart-karsiti-cagri>.

Duvar, Gazete. “Valilik, LGBT Film Festivali'ni yasakladı”. Text. <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2017/11/16/valilik-lgbt-film-festivalini-yasakladi>. Gazete Duvar, 16 Kasım 2017. <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2017/11/16/valilik-lgbt-film-festivalini-yasakladi>.

Ertürk, Eylem. “48 Hak Örgütü Perspektifinden Türkiyede Daralan Demokratik Alan Ve COVID-19 Salgını 2020–2021”. Hafıza Merkezi, 18 Nisan 2022. <https://hakikatadalethafiza.org/wp-content/uploads/2022/04/48-Hak-Orgutu-Perspektifinden-Turkiyede-Daralan-Demokratik-Alan-ve-COVID-19-Salgini.pdf>.

euronews. “Ankara valiliğinin LGBTI+ etkinlikleri yasağı kaldırıldı”. 19 Nisan 2019. <https://tr.euronews.com/2019/04/19/ankara-valiliginin-lgbti-etkinlikleri-yasagi-kaldirildi>.

“Global Resistance to Anti-gender Opposition LGBTQI+ Activism in Colombia, India, Kenya, Peru, and Serbia”. ASTRAEA Lesbian Foundation for Justice, Eylül 2023. <https://s3.amazonaws.com/astraea.production/app/asset/uploads/2023/10/Global-Resistance-to-Anti-gender-Opposition-2023-Full-Report.pdf>.

Jackson, Michael. “Preface”. İçinde The politics of storytelling: variations on a theme by Hannah Arendt, 2. bs. Museum Tusulanum Press, 2013.

“Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin hükümlerini yürürlüğe koyan yasal ve diğer tedbirler hakkında Türkiye'nin İlk Raporuna İlişkin Sivil Toplum Örgütlerinin Gölge Raporu”, Eylül 2017. https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/06/Istanbul_Soz_TR_Izleme_Pl-atformu_Golge_Rapor2.pdf.

Kandiyoti, Deniz. “No Laughing Matter: Women and the New Populism in Turkey”. openDemocracy, 01 Eylül 2014. <https://www.opendemocracy.net/en/5050/no-laughing-matter-women-and-new-populism-in-turkey>.

Kaos GL. "Medya İzleme Raporu 2018". Ankara: Kaos GL, 2019.

<https://kaosgl.nerneđi.org/images/library/2019medya-izleme-raporu-2018a.pdf>.

———. "OHAL'de LGBTİ'ler için sokaklar daha güvensiz!" Kaos GL - LGBTİ+ Haber Portalı, 21 Temmuz 2017.

<https://kaosgl.org/haber/ohalrsquode-lgbtirsquoler-icin-sokaklar-daha-guvensiz>.

———. "Pozitif Dayanışma: Diyanet İşleri Başkanı nefret suçu işliyor!" Kaos GL - LGBTİ+ Haber Portalı, 25 Nisan 2020.

<https://kaosgl.org/haber/pozitif-dayanisma-diyamet-isleri-baskani-nefret-sucu-isliyor>.

———. "Yeşil Sol Parti Milletvekili Sevilay Çelenk: Yaşadığımız dünyayı LGBT+'larla paylaşıyoruz", Kaos GL

- LGBTİ+ Haber Portalı, 03 Ağustos 2023, <https://kaosgl.org/haber/yesil-sol-parti-milletvekili-sevilay-ce-lenk-yasadigimiz-dunyayi-lgbt-larla-paylasiyoruz>.

Kaos GL - LGBTİ+ Haber Portalı. "Sansür Yasası Meclis'ten geçti!", 14 Ekim 2022.

<https://kaosgl.org/haber/sansur-yasasi-meclis-ten-gecti>.

KaosGL. "Kaos GL 2015 Medya İzleme Raporu yayınlandı". Kaos GL - LGBTİ+ Haber Portalı, 26 Ağustos 2016.

<https://kaosgl.org/haber/kaos-gl-2015-medya-izleme-raporu-yayinlandi>.

Lock, Samantha. "The Tree of Life: A Review of the Collective Narrative Approach". Educational Psychology Research and Practice 2, sy 1 (Mart 2016).

"Narrative Phenomena: Entanglements and Intra-actions in Narrative Research". İçinde Discourse and Narrative Methods: Theoretical Departures, Analytical Strategies and Situated Writings. 1 Oliver's Yard, 55 City Road London EC1Y 1SP: SAGE Publications Ltd, 2015. <https://doi.org/10.4135/9781473921764>.

"Narratives as Force". İçinde Discourse and Narrative Methods: Theoretical Departures, Analytical Strategies and Situated Writings. 1 Oliver's Yard, 55 City Road London EC1Y 1SP: SAGE Publications Ltd, 2015. <https://doi.org/10.4135/9781473921764>.

Öney, Sezin. "LGBTİ+ Aktivizminde Daralan Alanlar | Hafıza Merkezi", 05 Nisan 2021.

<https://hakikatadalethafiza.org/lgbti-aktivizminde-daralan-alanlar>.

Özkazanç, Alev. "Gender and Authoritarian Populism in Turkey: The Two Phases of AKP Rule". openDemocracy, 03 Şubat 2020. <https://www.opendemocracy.net/en/rethinking-populism/gender-and-authoritarian-populism-turkey-two-phases-akp-rule>.

———. "The New Episode of Anti-Gender Politics in Turkey". Engenderings (blog), 20 Mayıs 2019.

<https://blogs.lse.ac.uk/gender/2019/05/20/new-episode-anti-gender-turkey>.

Roig, Julia. "Engaging with Narratives for Peace". Toda Peace Institute, Mayıs 2019. https://toda.org/assets/files/resources/policy-briefs/t-pb-39_julia-roig_engaging-with-narratives-of-peace.pdf.

Tahincioğlu, Gökçer. "Çünkü Umrumuzda: 11 Sivil Toplum Başarısı". Hafıza Merkezi, 29 Haziran 2022. https://hakikatadalethafiza.org/sites/default/files/2023-02/cunku-umurumuzda-11-sivil-toplum-basarisi_0.pdf.

Ünal, Didem. "The Threats and Possibilities Awaiting the Gender-Equal Democracy in Turkey after the 2023 General Elections". Engenderings (blog), 11 Mayıs 2023. <https://blogs.lse.ac.uk/gender/2023/05/11/the-threats-and-possibilities-awaiting-the-gender-equal-democracy-in-turkey-after-the-2023-general-elections>.

Weidinger, Rachel. "Orienting Together: Mapping Your Narrative Landscape". Narrative Initiative (blog), 26 Ekim 2023. <https://narrativeinitiative.org/blog/orienting-together-mapping-your-narrative-landscape>.

Yıldırım, Umut Rojda. "2015'ten Günümüze Yasaklarla İstanbul LGBTİ+ Onur Yürüyüşü". SPoD, 02 Aralık 2022.

<https://spod.org.tr/wp-content/uploads/2022/12/2015ten-Gunumuzde-Yasaklarla-Istanbul-LGBTI-Onur-Yuruyusu.pdf>.

Yapılandırılmış Derinlemesine Mülakat Soruları

- Sizi tanıyabilir miyiz, hangi alanlarda ve varsa örgütlenmelerde yer alıyorsunuz/alıyordunuz?
- Öncelikle anlatı dendiğinde aklınıza ne geliyor, size göre anlatının ne gibi işlevi var?
- Bireysel mücadelenizde, aktivizminizde ve/veya örgütlülük hayatlarınızda toplumsal cinsiyet anlatılarınızı nasıl kuruyorsunuz?
- Bireysel olarak sizin için ya da temsilcisi olduğunuz dernek veya tüzel kişilik olmayan platform için şu an güçlendirici anlatılar neler?
- Peki hem bireysel hem de kurumunuz, platformunuz olarak toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılardan nasıl etkileniyorsunuz?
- Toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıları nasıl bozuyorsunuz?
- Bireysel ya da kurumsal olarak toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların önüne geçmek için neler yapıyorsunuz? Başta somut öneriler başta olmak üzere bizimle tahayyüllerinizi, hayallerinizi paylaşabilir misiniz?
- Son olarak size ilham veren toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bir hikaye anlatabilir misiniz?

